

Kooperatif Postası

KARINCA

TEMMUZ 2022 YIL: 89 SAYI: 1027 ISSN: 1300-1450

KARINCA

Yıl: 89 Sayı: 1027

Temmuz 2022

ISSN: 1300 - 1450

Türk Kooperatifçilik Kurumu Basın, Yayın, Araştırma
Danışmanlık ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi Adına

Sahibi

Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY

Yazı İşleri Müdürü ve Baş Editör

Prof. Dr. Hasan YAYLI

Editörler Kurulu

Prof. Dr. Nurettin PARILTI

Prof. Dr. Serdar SAĞLAM

Prof. Dr. Muharrem ÇETİN

Prof. Dr. Turhan ÇETİN

Prof. Dr. Haşim ÖZÜDOĞRU

Prof. Dr. Hasan YAYLI

Prof. Dr. Mehmet BAŞ

İdare ve Yazışma Adresi (Yönetim Yeri)

Head Office and Correspondence Address

Mebusevleri Mah. Turgut Reis Cad. No: 15/6

06570 Çankaya - ANKARA

Tel: (0312) 472 99 59 - 472 99 11

Belge Geçer: (0312) 472 97 64

www.koopkur.org.tr

koopkur@gmail.com

admin@koopkur.org.tr

Hesaplarımız

T.C. Ziraat Bankası Anadolu Meydanı Şubesi

Hesap Nu: 7970378-5004

IBAN: 15 0001 0012 8207 9703 7850 04

Abone Şartları

Yıllık Abone Bedeli: 225 TL. (KDV Dahil)

Fiyatı: 18,75 TL. (KDV Dahil)

The Subscription Price to the review is (USA Dollars)
24 a year, airmail included Correspondence relating to
the review should be sent to

"Türk Kooperatifçilik Kurumu" Basın, Yayın, Araştırma
Danışmanlık ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi Adına
Mebusevleri Mah. Turgut Reis Cad. No: 15/6

06570 Çankaya - ANKARA

20 Mayıs 1931'de kurulan kamu yararına çalışır,

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

Basın, Yayın, Araştırma Danışmanlık ve Eğitim

Hizmetleri İşletmesinin aylık dergisi

"KARINCA" is the monthly journal of Turkish Cooperative

Association founded in 1931

Yazılarda savunulan fikirler yazarlarına aittir.

Gönderilen yazı ve haberler iade edilmez

Yazılar elektronik ortamda teslim edilir.

Yayın Türü

Yaygın Süreli Yayın

Basım Tarihi

3 Ağustos 2022

Basım Yeri & Tasarım

GÜVEN MATBAACILIK

Ali Ferhat ÖREN

Kazım Karabekir Cad. 39/47 İskitler/ANKARA

Tel: 0312 342 02 82 Faks: 0312 342 02 32

info@guvenmatbaacilik.net

Bu Sayıda.....

BAŞYAZI	3
ÖZDEM SATICI TOPRAK KOOPERATİFLERİN TİCARİ DEFTERLERLE İLGİLİ YÜKÜMLÜLÜKLERİ	5
SONER ALTAŞ KOOPERATİFLERE CEZA MUHADEMELERİ KANUNU UYARINCA KAYIM ATANMASI	8
MUSTAFA YAVUZ 7339 SAYILI KANUNLA KOOPERATİFLERDE YÖNETİM KURULU ÜYELERİ VE DENETÇİLER İÇİN İHDAS EDİLEN YENİ SUÇ VE CEZALAR	15
FERHAT GÜNGÖR KAŞ'TA TURİZM VE TURİZM POTANSİYELİ (2)	21
YETER DEMİR USLU SAĞLIK HİZMETLERİNDE ETKİLİ İLETİŞİM	35
ESRA KARAKÖSE YENİDEN ASYA AÇILIMI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE - ÇİN İLİŞKİLERİ	41
DEĞERLENDİREN: MEHMET YASİN ERKAN BÖLÜM TANITIMI/REVIEW	47

Dergimizde yayınlanan yazıların sorumluluğu
yazarlarına aittir.

Başvazi

Değerli Kooperatif dostları,

Karınca dergisinin 1027. sayısını yayımladığımız bu sayıda sizlerle yeniden buluşmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Her ay olduğu gibi bu ay da dergimizin muhtevasını, kooperatifçiliğin güncel meseleleri ve sosyal bilimlerin muhtelif alanlarından yazılarla zenginleştirerek Karınca dergisini sizlerle buluşturuyoruz. Bu vesile ile dergimizin ilk sayısından bu güne kadar yayın hayatına devam etmesine katkı sağlayan tüm paydaşlarına, özellikle de yayın kurulu üyeleri, yazarlar ve okuyuculara, sonsuz minnetlerimi sunuyorum.

Temmuz ayı gerek ülkemizde ve gerekse uluslararası toplumda önemli siyasi gelişmelerin yaşandığı bir ay olarak değerlendirilebilir.

15 Temmuz 2016 gecesi, Türk milletinin iradesine sahip çıkmasıyla akamete uğratılan hain bir darbe girişiminde bulunulmuştur. Büyük Türk milletinin iradesine karşı yapılan bu alçakça girişim sırasında, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu, millî iradenin tecelligâhı Türkiye Büyük Millet Meclisini defalarca bombalamak, halkın üzerine ateş açmak, Türk güvenlik kuvvetlerini karşı karşıya getirmek, başta Sayın Cumhurbaşkanımız olmak üzere devlet büyüklerine suikast girişiminde bulunmak, Genelkurmay başkanını alıkoymak gibi utanç verici eylemler bir grup hain tarafından gerçekleştirilmeye teşebbüs edilmiştir.

Bu hain girişim süresince meşruiyeti ve millî iradeyi savunan sivil-asker devlet büyükleri ve milletvekillerimiz örnek bir demokrasi sınavı vermişlerdir. Bu dönemde önde gelen tüm televizyon kanallarının demokrasiye sahip çıkan yayınları her türlü takdirin üstünde olmuştur. Ordu içinde paralel bir yapılanmanın harekete geçirdiği darbecilere karşı meşruiyet çerçevesinde hareket eden Silahlı Kuvvetler mensupları ve Emniyet güçlerimiz millet iradesinin yanında yer almıştır. Bu hain girişimin başarısızlığa uğraması, bir bütün olarak büyük Türk milletinin kararlılığı ve demokrasiye sahip çıkmasıyla mümkün olmuştur.

15 Temmuz Türk Demokrasisi açısından gerçek bir milattır. Bir şeye sahip olmak için bedelini ödemelisiniz. Milletimiz bu bedeli 15 Temmuz gecesi canla, kolla, bacakla, evlatla, babayla ödedi. Bugün, başta hainlerin ipe çekmeyi planladıkları 9 bin kişi olmak üzere hepimiz, şu an yaşadığımız selameti, huzuru 246 şehide ikibinden fazla gaziye, kendini tankın helikopterin önüne atan binlerce kahramana borçlu olduğumuz idrakiyle konuşmalı, davranmalı, yaşamalıyız.

15 Temmuz 2016 gecesi **FETÖ/PDY**'nin 40 yıllık hesabını 20 saatte paçavraya çeviren bu milletin 15 Temmuz gününü takip eden günlerde de meydanlarda verdiği mesaj açıktır. **“BİZ HEP BİRLİKTE TÜRK MİLLETİYİZ!”**. Milletin darbe girişimine karşı tek vücut olarak ortaya koyduğu bu tepki, bu toprakların ebedi Türk Yurdu olduğu gerçeğini henüz idrak edemeyenler için de bir ders olmuştur. Hangi dönemde ve hangi şartlar altında olursa olsun, istikbaline ve bağımsızlığına

yönelecek en küçük tehditte, ayrıştırıcıların değil birleştirici unsurların bu millet için her türlü belayı def edebilme gücüne sahip olduğunu, bu darbe girişimi sırasında yeniden gördük. Kızılay meydanında, Akıncılar üssünde, Boğaz köprüsünde **FETÖ/PDY** terör örgütü mensubu asker kılığına girmiş hainler ve onun işbirlikçilerine karşı verilen mücadele bu milletin istikbali üzerinde hesabı olanlara verilmiş en güçlü mesajdır.

15 Temmuz gecesi, M. Akif'in Çanakkale şehitlerimize ithafen yazdığı şiirde Asım'ın nesli olarak nitelendirdiği Yüce Türk milletinin evlatları için dediği **"Diyordum ya nesilmiş gerçek. İşte çiğnetmedi nâmûsunu, çiğnetmeyecek"** dizeleri bir kez daha Çanakkale ruhu ile buluştu. O gece ve sabahında bu toprakların ebedi Türk yurdu olarak ilelebet varlığını koruması için canlarını vererek şehid olan tüm şehitlerimize Allah'tan rahmet yakınlarına metanet ve sabır diliyorum. 15 Temmuz gecesi istikbal ve istiklali için **FETÖ** terör örgütüne karşı tek vücut olarak demokrasi dersi veren milletimiz, gelecekte de benzer tehditlere karşı **"fikri hür vicdanı hür nesiller"** yetişmesi için çalışması gerektiğini de bir kez daha idrak etmiştir. *Bu vesile ile bu devleti kuran Gazi Mustafa Kemal ve vatanperver arkadaşlarını rahmetle anıyor, gazilerimize selam ve saygılarımı sunuyor, yaralılara acil şifalar diliyorum. Şanla, şerefle bir kez daha NE MUTLU TÜRKÜM DİYENE...*

Temmuz ayında yaşanan ve unutulmaması gereken bir diğer elim olay da 1995 yılının Temmuz ayında Sırp güçlerinin sistematik olarak yürüttükleri katliamlarda sadece Srebrenitsa'da beş gün içinde 8.372 Boşnak'ı öldürüp, yüzlerce kadın ve küçük yaşta kız çocuğuna tecavüz etmeleri olayıdır. Bu soykırım sürecinde bir gün içerisinde 20.000'in üzerinde mülteci Srebrenitsa'dan zorla çıkarılmıştır.

1992-95 yılları arasında sistematik olarak yürütülen büyük çaplı bir etnik temizliğe maruz kalan Bosna'nın doğu yakasında, tüm dünyanın gözleri önünde Sırp kuvvetleri, **BM**'nin kontrolündeki topraklarda Boşnaklara karşı her türlü savaş suçunu işledi.

Srebrenitsa'daki kıyımdan Tuzla'ya kaçmaya çalışan 12.000'i aşkın Boşnak, dağlık güzergâh üzerinde pusu kuran keskin nişancı Sırp askerleri tarafından âdeta tek tek avlandı. Dağlardaki bu zorlu kaçış yolundan yaklaşık 3.000 kişi sağ olarak Tuzla'ya ulaşabildi. Srebrenitsa'dan Tuzla'ya uzanan yolda 10 gün içerisinde 10.000'den fazla kişi katledildi. Srebrenitsa'da yaşanan bu katliam Avrupa'da hukuksal olarak belgelenen ilk soykırım olarak tarihe geçti.

Bosna-Hersek Kayıpları Arama Enstitüsü verilerine göre, 1995 yılından bu yana ülke genelinde 500'den fazla toplu, 5.000'in üzerinde müstakil mezar bulundu. Kimlikleri tespit edilen kurbanlar, her yıl 11 Temmuz günü düzenlenen törenle Srebrenitsa'da toprağa veriliyor. 20. Yüzyılın en trajik olaylarından biri olan ve üzerinde 27 yıl geçen bu soykırım Boşnak kardeşlerimiz kadar Türk milletini de derinden üzmüş ve milletimiz bu süreçte her daim Boşnak halkının yanında yer almıştır. **Srebrenitsa soykırımının 27. Yılında tüm şehitlere Allah'tan rahmet geride kalanlara da sabırlar diliyorum.**

Dergimizin 1027. Sayısının sizlere ulaşmasında emeği geçen başta yazarlarımız olmak üzere tüm paydaşlarımıza teşekkür ediyor, daha nitelikli sayılar üretebilme çabamıza destek olmanız yönündeki talebimi yineleyerek tüm dostlarımızın geçmiş Kurban bayramını kutluyoruz.

KOOPERATİFLERİN TİCARİ DEFTERLERLE İLGİLİ YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Özdem SATICI
TOPRAK*

I - Giriş

Kooperatifler kendilerine özgü yapısı olan kurumlar olmakla birlikte, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda ticaret şirketleri arasında sayılmış ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nda aksine açıklama bulunmayan hususlarda anonim şirket hükümlerine tabi kılınmıştır. Bu bakımdan, ticaret şirketleri için geçerli olan bazı yükümlülükler kooperatifleri de bağlamaktadır. Söz konusu yükümlülüklerden biri de ticari defterleri tutmaktır. 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nda, kooperatiflerin, muhasebe usulleri ve mecbur olarak tutacakları defterler hakkında 13/1/2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümlerinin uygulanacağı hüküm altına alınmıştır.

II - Ticari Defterlerle İlgili Mevzuat

Belirttiğimiz üzere, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nda kooperatiflerin, kooperatif birliklerinin, kooperatif merkez birliklerinin ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliğinin muhasebe usulleri ve mecbur olarak tutacakları defterler hakkında 13/1/2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümleri uygulanacağı ifade edilmiş; 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 64 ila 88. Maddeleri arasında ticari defterlere ilişkin yükümlülükler yer verilmiştir. (KK Md. 89/1) Anılan Kanun'un verdiği yetkiyle çıkarılan **"Ticari Defterlere İlişkin Tebliğ"** 2012 yılında¹ yayımlanmış; 1973 yılında² yürürlüğe giren **"Kooperatifler, Kooperatif Birlikleri, Kooperatif Merkez Birlikleri Ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği Muhasebe Yönetmeliği"** 2018 yılında yürürlükten kaldırılmıştır.

III - Kooperatiflerin Ticari Defterlerle İlgili Yükümlülükleri

III.1. Tutulması Zorunlu Defterler

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nda ortaklar defteri ve müfredat defterinden bahsedilmiş ise de

*Ticaret Başmüfettişi, Ticaret Bakanlığı

1) Bkz. 19/12/2012 tarih ve 28502 sayılı Resmi Gazete

2) Bkz. 27/04/2018 tarih ve 30404 sayılı Resmi Gazete

bu defterlerin içeriği ve tutulma amacı ile ilgili bir hükme yer verilmemiş; kooperatiflerin tutacakları defterler hakkında 13/01/2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümleri uygulanacağı ifade edilmiştir. **(KK Md. 66/2, 16/3, 89/1)**

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda her tacirin ticari defterleri tutmak ve defterlerinde, ticari işlemleriyle ticari işletmesinin iktisadi ve mali durumunu, borç ve alacak ilişkilerini ve her hesap dönemi içinde elde edilen neticeleri, açıkça görülebilir bir şekilde ortaya koymak zorunda olduğu düzenlenmiştir. **(TTK Md.64/1)** Düzenlemenin devamında, yevmiye defteri, defteri kebir, envanter defteri, pay defteri, yönetim kurulu karar defteri ile genel kurul toplantı ve müzakere defterinin tasdiklerine ilişkin yükümlülüklerden bahsedilmiş; böylece kooperatiflerde bahsi geçen defterlerin tutulması zorunlu kılınmıştır. Ticari Defterlere İlişkin Tebliğ'de de gerçek veya tüzel kişi olup olmadığına bakılmaksızın her tacirin yevmiye defteri, envanter defteri ve defteri kebir; bu defterlere ilaveten kooperatiflerin pay defteri, yönetim kurulu karar defteri ile genel kurul toplantı ve müzakere defteri tutmakla mükellef olduğu ifade edilmiştir. **(TDİT Md.5/1,3)**

III.2.Açılış Tasdiki Zorunlu Defterler

Kooperatiflerde tutulması zorunlu defterlerin tamamı açılış tasdikine tabidir. Dolayısıyla, yevmiye defteri, envanter defteri ve defteri kebir, pay defteri, yönetim kurulu karar defteri ile genel kurul toplantı ve müzakere defterinin kullanılmaya başlamadan önce açılış tasdikine tabi tutulması gerekmektedir. **(TTK Md.64/3, TDİT Md.13/1)**

Fiziki ortamda tutulan yevmiye defteri, defteri kebir, envanter defteri, pay defteri, yönetim kurulu karar defteri ile genel kurul toplantı ve müzakere defterinin açılış onaylarının kuruluş sırasında ve kullanmaya başlamadan önce; izleyen faaliyet dönemlerindeki açılış onaylarının ise defterlerin kullanılacağı faaliyet döneminin ilk ayından önceki ayın sonuna kadar noter tarafından yapılması gerekmektedir. Kooperatiflerin kuruluşunda, ticari defterlerin açılış onayları şirket merkezinin bulunduğu ticaret sicili müdürlüğü tarafından yapılır. Yevmiye defteri, defteri kebir, envanter defteri ile yönetim kurulu karar defterinin açılış onaylarının her hesap dönemi için yapılması zorunlu olup, pay defteri ile genel kurul toplantı ve müzakere defteri yeterli yapıtları bulunmak kaydıyla izleyen hesap dönemlerinde de açılış onayı yaptırılmaksızın kullanılmaya devam edilebilir. **(TTK Md.64/3, TDİT Md.13/1,3,4)**

III. 3. Kapanış Tasdiki Zorunlu Defterler

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda yevmiye defteri ile yönetim kurulu karar defteri kapanış tasdikine tabi tutulmuştur. Düzenlemeye göre, yevmiye defterinin, izleyen hesap döneminin altıncı ayının sonuna kadar; yönetim kurulu karar defterinin ise izleyen hesap döneminin birinci ayının sonuna kadar notere ibraz edilip son kaydın altına noterce **“Görölmüştür”** ibaresi yazılarak mühür ve imza ile onaylanması zorunludur. **(TTK Md.64/3, TDİT Md.15/1/a,b)** Bu bağlamda, 1 Ocak-31 Aralık hesap dönemini kullanan kooperatiflerde, yevmiye defterinin kapanış tasdikinin izleyen yılın Haziran ayı sonuna kadar; yönetim kurulu karar defterinin ise izleyen yılın Ocak ayı sonuna kadar yapılması şarttır.

Bununla birlikte, kooperatiflerin kuruluşlarında ticari defterlerinin açılış tasdikinin ticaret sicil müdürlüğü tarafından yapılması mümkün iken, kapanış tasdiki için noterden başka bir kurumun yetkisi bulunmamaktadır.

III. 4. Elektronik Defterlerle İlgili Yükümlölükler

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda kayıtların elektronik ortamda tutulabileceği ve buna ilişkin hususların ilgili Bakanlıklarca müştereken çıkarılacak bir Tebliğle düzenleneceği belirtilmiştir.

(TTK Md.64/3) Mülga 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu döneminde altyapısı hazırlanarak yasal zemine kavuşan e-defter uygulaması 2017 yılı başı itibariyle ülkemizde yaklaşık olarak 60.000 mükellef tarafından kullanılmaktadır.³ Uygulama, 13 Aralık 2011 tarih ve 28 bin 141 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 1 Sıra No’lu Elektronik Defter Genel Tebliği ile ilk kez yasal zeminine kavuşmuştur.

Elektronik defterlerin oluşturulmasına ilişkin standartlar, teknik kılavuzlar ve kurallar Maliye ve Hazine Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı’nca www.edefer.gov.tr adresinde duyurulmaktadır. Bu kapsamda, e-defter tutma şartlarını taşıyan kooperatifler de ticari defterlerini elektronik ortamda tutmakla mükelleftir. **(EDGT Md.3)** Ancak, halihazırda sadece yevmiye defteri ile defter-i kebir elektronik ortamda tutulabildiğinden e-defter uygulaması da söz konusu defterlerle sınırlıdır.⁴ Tebliğ’de hesap döneminin ilk ayına ait beratın alınmasının açılış onayı, son ayına ait beratın alınmasının kapanış onayı yerine geçeceği belirtildiğinden, açılış ve kapanış tasdiklerinde mükellefin hesap dönemine göre söz konusu süreler belirleyici olacaktır. **(EDGT Md.4.3.3)**

IV - Kayıt Düzeni

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda ticari defterlerin tutulma şekline ilişkin bazı düzenlemelere de yer verilmiştir. Buna göre; defterler ve gerekli diğer kayıtların Türkçe tutulması, kısaltmalar, rakamlar, harfler ve semboller kullanıldığı takdirde bunların anlamlarının açıkça belirtilmesi, defterlere yazımlar ve diğer gerekli kayıtların, eksiksiz, doğru, zamanında ve düzenli olarak yapılması, bir yazım veya kaydın, önceki içeriği belirlenemeyecek şekilde çizilmemesi ve değiştirilmemesi gerekmektedir. **(TTK Md.65/1-3)** Aynı şekilde, kayıtlarda Türk para birimi kullanılması, defterlerde kayıtlar arasında boşluk bırakılmaması, satır atlanmaması, ciltli defterlerde, defter sayfalarının ciltten koparılmaması, tasdikli müteharrik yapraklarda bu yaprakların sırasının bozulmaması ve bunların yırtılmaması, kayıt edilecek işlemlerin, işin hacmine ve gereğine uygun olarak muhasebenin intizam ve vuzuhunu bozmayacak bir zaman zarfında kaydedilmesi, kayıtların on günden fazla geciktirilmemesi şarttır. **(TDİT Md.19,20,21,22)**

V - Sonuç

Tüzel kişi tacir olan kooperatifler 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun ticari defterlere ilişkin yükümlülüklerine tabidir. Anılan yasa ve Ticari Defterlere İlişkin Tebliğ hükümlerine göre kooperatifler yevmiye defteri, defteri kebir, envanter defteri, pay defteri, yönetim kurulu karar defteri ile genel kurul toplantı ve müzakere defterini açılış tasdikine; ayrıca bu defterlerden yevmiye defteri ile yönetim kurulu karar defterini kapanış tasdikine tabi tutarak kullanmakla mükelleftir. Bu mükellefiyetin gereği gibi yerine getirilmemesi halinde kooperatif tüzel kişiliği hakkında idari para cezası yahut kooperatif yöneticileri hakkında adli para cezası uygulanacak ve kooperatif yöneticileri bu sebeple ödenen para cezalarından sorumlu olacaklardır.

Kaynakça

1-T.C.Yasalar (1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu)

2-Ticari Defterlere İlişkin Tebliğ

3-Elektronik Defter Genel Tebliği

3) <https://www.dunya.com/kose-yazisi/donem-sonu-e-defter-hatirlatmalari/358121>

4) <https://www.edefer.gov.tr/edeferuyulamasiss.html>

KOOPERATİFLERE CEZA MUHAKEMELERİ KANUNU UYARINCA KAYYIM ATANMASI¹

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4600-0466>

Soner ALTAŞ*

Özet

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 20'nci maddesinin ikinci fıkrası gereği, tüzel kişiler hakkında ceza yaptırımı uygulanamaz. Ancak, bir suç nedeniyle, kanunda öngörülen güvenlik tedbirleri tüzel kişi hakkında uygulanabilir. Bu tedbirlerden birisi 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu uyarınca kayyım atanmasıdır. Geçici bir koruma tedviri olan bu kayyımlık müessesesi uyarınca, kooperatifin yönetim kurulunun karar ve işlemlerinin geçerliliği kayyımın onayına bağlı kılınabileceği gibi yönetim kurulunun yetkileri tamamen kayyıma da verilebilir. Bu çalışmada, Ceza Muhakemesi Kanunu uyarınca kooperatiflere kayyım atanması hususu ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler : kooperatif, yönetim kurulu, yönetim kayyımı, denetim kayyımı, katalog suçlar, mahkeme.

1. Giriş

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu² (TTK³)'nin 124'üncü maddesinde, ticaret şirketlerinin kolektif, komandit, anonim ve limited şirketler ile kooperatiflerden ibaret olduğu belirtilmiş, 16'ncı maddesinde de ticaret şirketlerinin tacir sayıldığı hükme bağlanmıştır. Kooperatifler, TTK'nın 124'üncü maddesi uyarınca ticaret şirketleri arasında sayılmış olmalarına karşılık, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu⁴ (KK⁵) hükümlerine tabi olarak kurulur ve faaliyet gösterirler⁶. Kooperatiflerin

*Dr. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Başmüfettişi

1) Bu çalışmada belirtilen görüşler yazarına ait olup, çalıştığı Kurumunu bağlamaz.

2) 14 Şubat 2011 tarih ve 27846 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

3) Çalışmamızda, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu için "TTK" kısaltması kullanılmıştır.

4) 10/5/1969 tarihli ve 13195 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

5) Çalışmamızda, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu için "KK" kısaltması kullanılmıştır.

6) Altaş, Soner, Son Değişiklikler Işığında Kooperatiflerin Uyacakları Defter Tutma Yükümü ve Muhasebe Usülleri, Karınca Dergisi, S.978, 2018, s.9

üst kuruluşları, **KK**'nın 70'inci maddesinde, kooperatif birlikleri, kooperatifler merkez birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği olarak sayılmıştır. Yasanın 72, 76 ve 77'nci maddelerine göre; kooperatif birlikleri, kooperatifler merkez birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği **“kooperatif şeklinde”** kurulur⁷.

Kooperatifler, **KK**'nın 1'inci maddesinde, *“tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını iş gücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklar”* olarak tanımlanmıştır.⁸

Kooperatifler, anonim şirketlerde olduğu üzere, kanunen yasak olmayan her türlü ekonomik amaç ve konu için kurulabilir. Buna aykırı şekilde, kooperatiflerin kanunen yasak olan ekonomik amaç ve konular için kurulmasını ve faaliyette bulunmasını hukuk düzeninin koruması mümkün değildir. Nitekim, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 27'nci maddesinde de, kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan sözleşmelerin kesin olarak hükümsüz olduğu açıkça vurgulanmıştır.

Buna rağmen, zaman zaman ticaret şirketlerinin ve dahi kooperatiflerin yasa dışı faaliyetler için kullanılması söz konusu olabilir. Bu hususu göz önünde bulunduran Yasa Koyucu, suça karışan şirketlere yönelik bazı tedbirlerin alınmasını zaruri görmüş ve buna ilişkin yasal düzenlemeleri kabul etmiştir.

Bu tedbirlerden birisi kayyım tayinidir. Şirket yönetimi için kayyım tayini, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (**CMK**)⁹'nın 133'üncü maddesiyle birlikte bir koruma tedbiri olarak muhakeme hukukumuzda girmiştir. İşte bu çalışmada, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu uyarınca kooperatiflere kayyım atanması hususu üzerinde durulmaktadır.

2. Kooperatiflere Cmk Uyarınca Kayyım Atanması Ve Kooperatifin Ticaret Şirketi Sayılıp Sayılmadığı Yönündeki Tartışmalar

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 20'nci maddesinin ikinci fıkrasına göre, tüzel kişiler hakkında ceza yaptırımı uygulanamaz. Ancak, bir suç nedeniyle, kanunda öngörülen güvenlik tedbirleri tüzel kişi hakkında da uygulanabilir. Bu tedbirlerden birisi olan ve Ceza muhakemesi hukukunda yer alan kayyım, bir şirketin faaliyetleri içinde işlenen suçlarla ilgili olarak, şirketin bu faaliyetlerine engel olmak, maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasını sağlamak maksadıyla, yönetimin değiştirilmesini veya alınan kararların denetlenmesini sağlamasına yönelik bir tedbir olarak düzenlenmiştir¹⁰.

CMK'nın 133'üncü maddesinin birinci fıkrasında *“Suçun bir şirketin faaliyeti çerçevesinde işlenmekte olduğu hususunda kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılabilmesi için gerekli olması halinde; soruşturma ve kovuşturma sürecinde, hâkim veya mahkeme, şirket işlerinin yürütülmesiyle ilgili olarak kayyım atayabilir. Atama kararında, yönetim organının karar ve işlemlerinin geçerliliğinin kayyımın onayına bağlı kılındığı veya yönetim*

7) Altaş, Soner, Kooperatifler ve Üst Kuruluşları Tarafından Zayi Belgesi Alınması, *Karınca Dergisi*, S.984, 2018, s.17

8) Altaş, Soner, Kooperatifler ve Üst Kuruluşları Tacir midir Değil midir?, *Karınca Dergisi*, S.993, 2019, s.4

9) Çalışmamızda, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu için “CMK” kısaltması kullanılmıştır.

10) Dursun, İsmail, Ceza Muhakemesinde Şirket Yönetimi İçin Kayyım Tayini ve Nitelikleri, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C.20, S.3, 2014, s. 78-79

organının yetkilerinin tümüyle kayyım verildiği açıkça belirtilir. Kayyım tayinine ilişkin karar, ticaret sicili gazetesinde ve diğer uygun vasıtalarla ilan olunur.” hükmüne yer verilmiştir.

CMK’nın bahsi geçen maddesine göre, söz konusu koruma tedbirine sadece şirketler bakımından başvurulabilecektir. **CMK**’da sadece şirketten bahsettiği ve herhangi bir ayırım yapılmadığı için bu kavramın içine ticaret şirketleri ve kooperatifler girdiği gibi, adi şirketler ve özel kanunlara göre düzenlenen şirketler de girmektedir. Buna göre sadece bunların faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlardan dolayı kayyım atanması yoluna gidilecektir. Burada Yasa Koyucunun, sadece şirketten bahsetmesi karşısında diğer tüzel kişiliğe sahip birlikler (*dernek, vakıf vs.*) bakımından bu tedbirin uygulanması söz konusu olamayacaktır¹¹.

Bu noktada, kooperatiflerin ticaret şirketi sayılıp sayılmadığı ve tacir olup olmadığı yönündeki tartışmalara da değinmek faydalı olacaktır. Kooperatiflerin tacir olup olmadığı hususu mülga 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu döneminde tartışmalara konu olduğu gibi **TTK**’nın 2012 yılında yürürlüğe girmesinden sonra da bu konudaki görüş ayrılıkları devam etmiştir. Yargıtay 15. Hukuk Dairesi’nin 11.6.2015 tarihli ve E.2014/5062, K.2015/3271 sayılı; Yargıtay 23. Hukuk Dairesi’nin 05.04.2016 tarih ve E.2014/10937, K.2016/2136 ve 08.06.2016 tarih ve E.2015/1147, K.2016/3470 sayılı kararlarında, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun 07.02.1996 tarihli ve E.1995/956, K.1996/45 sayılı kararına yollamada bulunularak; kooperatifin ticaret şirketi olmadığı, sosyal niteliği ağır basan kendine özgü bir ortaklık olduğu, kooperatifin, kâr-zarar amacından ziyade sosyal yönü ağır basan ortaklık olduğu, **TTK**’nın m.124/f.1 hükmünde, ticaret şirketleri arasında sayılmışlar ise de, aynı maddenin ikinci fıkrasında kooperatiflerin şahıs şirketleri ve sermaye şirketleri arasında gösterilmediği, Yargıtay’ın istikrar kazanan uygulamasında yapı kooperatiflerinin tacir olarak kabul edildiği gerekçeleriyle, kooperatiflerin tacir olmadıklarına hükmedilmiştir¹².

Buna karşılık, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 29.11.2017 tarihli ve E.2017/1658, K.2017/1464 sayılı kararında; Yasa Koyucunun, **TTK** ile kooperatifi ticaret şirketi ve tacir sayma iradesini açık bir şekilde ortaya koyduğu, kooperatifin **TTK**’nın 124’üncü maddesinde şahıs ve sermaye şirketleri arasında gösterilmemiş olmasının kanunun açık lafzı karşısında kooperatifin ticaret şirketinin sayılmasına engel olmadığı, ticaret siciline tescili zorunlu olan, ancak bu şekilde tüzel kişilik kazanabilen, ticari defterler tutan, ortaklarının sermaye koyma borcu bulunan, şirketler ile birlikte düzenleme yapılıp birleşme, bölünme ve tür değiştirme şartları düzenlenen ve iflasa tabi olan kooperatifin ticaret şirketi ve tacir sayılmamasının mümkün olamayacağı, kâr elde edilip bunun ortaklar arasında paylaşılıp paylaşılmamasının kooperatifin amacının ekonomik olduğu gerçeğini değiştirmediği, 07.11.1945 tarihli ve E.1944/8, K.1945/14 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu Kararında kooperatiflerin, ortaklarının sıfatı ve işlemlerinin niteliği ne olursa olsun ticaret şirketi kabul edildiği ve öğretide de, **KK**’nın 1’inci maddesinde 2004 yılında yapılan değişiklik ile kooperatifin tacir olup olmadığı hususundaki tartışmanın noktalandığı gerekçeleriyle **kooperatiflerin ticaret şirketi ve tacir olduklarına** hükmedilmiştir¹³.

3. Kooperatiflere Cmk Uyarınca Atanabilecek Kayyım Türleri

CMK’nın 133’üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca, kooperatife atanacak kayyımın türünü, atama kararında belirtilecek yetki ve görevleri belirler.

11) Ersoy, Uğur, *Bir Koruma Tedbiri Türü Olarak Şirket Yönetimi İçin Kayyım Tayini (CMK m.133)*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 65 (4), 2016, s.3410-3411

12) Altaş, 2019, s.10

13) Altaş, 2019, s.11

Bunlar;

- Kooperatifin yönetim kurulunun karar ve işlemlerinin geçerliliğinin kayyımın onayına bağlı kılması,
- Kooperatifin yönetim kurulunun yetkilerinin tümüyle kayyıma verilmesidir¹⁴.

Böylece, Yasa Koyucu, **CMK**'nın 133'üncü maddesi yönünden, iki tür kayyımlık müessesesi öngörmüştür; bunların birincisi *denetim kayyımlığı*, ikincisi ise *yönetim kayyımlığı*dır. Dolayısıyla, hakim veya mahkeme; **CMK** m.133'de aranan şartların varlığını tespit ettiği ve somut olarak gerekçelendirdiği takdirde, kooperatife denetim kayyımı veya yönetim kayyımı atanmasına karar verebilir.

Hakim veya mahkeme atama kararında; kooperatifin yönetim kurulunun karar ve işlemlerinin geçerliliğini yalnızca kayyımın onayına bağlı kılmışsa kooperatife denetim kayyımı, yönetim kurulunun yetkilerini tümü ile kayyıma vermişse yönetim kayyımı atandığı kabul edilir.

Yönetim kayyımı, denetim kayyımından daha geniş hak ve yetkilere sahiptir. Bu genişlik, yönetimin kayyımının sorumluluğunu da artırır. Zira, yönetim kayyımı, kooperatifin icra organı olarak faaliyetlerini sürdürecektir ve şirketi idare edecektir¹⁵.

Denetim kayyımı atanan hallerde, kooperatifin yönetim kurulu görevine devam etmektedir. Ancak, yönetim kurulunun kooperatif yönetimiyle ilgili aldığı kararların ve kooperatif adına üçüncü kişilerle yaptıkları işlemlerin, hukuki olarak geçerli olabilmesi veya sayılabilmesi ancak kayyımın onayına bağlıdır. Kayyımın görevi, yönetim kurulunun almış olduğu kararların, kooperatif lehine olup olmadığını araştırmaktır.

Bu nedenle, kayyımın, mahkeme kararlarını etkisiz hale getirebilecek nitelikteki yönetim kurulu kararlarını onaylamaması gerekir. Onaylama halinde kayyım, yetki ve görevini yerine getirmemiş olur. Yönetim kayyımı atanan hallerde ise, kooperatifin yönetim kurulunun veya yönetim kurulu üyelerinin görev ve yetkileri sona erer.

Kayyım olarak atandığı anda, yönetim kurulunun görev ve yetkileri tamamen kayyıma geçmektedir. Kayyım olarak atandığı andan itibaren, artık kooperatifin yönetim kurulunun icraî niteliği ortadan kalkmaktadır. Bu aşamadan sonra kayyım, yönetim kurulu gibi hareket eder¹⁶.

4. Kooperatiflere Cmk Uyarınca Kayyım Atanabilecek Haller

Kooperatife CMK uyarınca kayyım atanabilmesi için, kararın alındığı anda Kanunda belirtilen (**katalog**) suçların bir şirketin faaliyet alanı içinde veya çerçevesinde işlenmekte olduğu konusunda "**kuvvetli şüphe**" nedenlerinin bulunması ve "**maddi gerçeğin ortaya çıkarılabilmesi için gerekli olması**" koşullarının birlikte yer alması gerekmektedir¹⁷.

Bu nedenle sınırlı sayıdaki fiillerde bu tedbire başvurulabilecektir. Kanun Koyucunun kabul ettiği sistem, "**katalog suç sistemi**"dir. Katalog suç ile kastedilen, esasında belirli suçların yer aldığı bir listedir.

14) Dursun, 2014, s.80

15) Şen, Ersan, Şirket Yönetimi İçin Kayyım Tayini, 2015, <http://www.adaletbiz.com/m/?id=21436>, Erişim:16/05/2021

16) Dursun, 2014, s.80-81

17) Dursun, 2014, s.82

Listenin işlevi şudur: Bu listede yer alan suçlardan dolayı yürütülen bir soruşturma veya kovuşturmada yargılama makamı, şüpheli veya sanığın kaçacağı şüphesini uyandıran somut olguları ya da delilleri karartacağına dair somut davranışları gerekçeli kararında (*tutuklama kararının gerekçesinde*) göstermek zorunda değildir. Ancak mutlaka, şüpheli veya sanığın suçu işlediğine dair kuvvetli şüphe oluşturan olguları açıklamakla yükümlüdür. Başka bir anlatımla, soruşturmanın veya kovuşturmanın konusunun listede (*uygulamada söylenegeldiği şekliyle “katalog”da*) yer alan suçlardan olması, kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren olguların aranmayacağı anlamına gelmez¹⁸.

Böylece, kooperatif yönetimine kayyım atanabilmesi için soruşturması yapılan suçun **CMK**’nın 133’üncü maddesinin dördüncü fıkrasında sayılan katalog suçlardan birisi olması gerekmektedir. Katalogda gösterilmeyen suçlar bakımından kayyım tedbirine başvurulamaz¹⁹.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 133’üncü maddesinin dördüncü fıkrasında, şirket yönetimi için kayyım tayini tedbirinin uygulanabileceği suçlar tek tek gösterilmiştir. Anılan fıkraya göre, kayyım, sadece aşağıda sayılan suçlarla ilgili olarak atanabilir:

a) Türk Ceza Kanununda yer alan;

1. Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti (madde 79, 80),
2. Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (madde 188),
3. Parada sahtecilik (madde 197),
4. Fuhuş (madde 227),
5. Kumar oynanması için yer ve imkân sağlama (madde 228),
6. Zimmet (madde 247),
7. Suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama (madde 282),
8. Silahlı örgüt (madde 314) veya bu örgütlere silah sağlama (madde 315),
9. Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk (madde 328, 329, 330, 331, 333, 334, 335, 336, 337) suçları,
- b) Ateşli Silahlar ve Bıçaklar İle Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan silah kaçakçılığı (madde 12) suçları,
- c) Bankalar Kanununun 22 nci maddesinin (3) ve (4) numaralı fıkralarında tanımlanan zimmet suçu,
- d) Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar,
- e) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 68 ve 74’üncü maddelerinde tanımlanan suçlar.

Yukarıda belirtilen katalog suçlardan birinin kooperatifin faaliyet alanı veya çerçevesinde işlenmekte olduğu konusunda **“kuvvetli şüphe”** nedenlerinin bulunması gerekir. Hükümde, kooperatifin faaliyet çerçevesinde işleniyor olması koşulu arandığı için, soruşturma veya kovuşturma konusu

¹⁸) Detaylı bilgi için bkz. Feyzioğlu, Metin, “Tutuklamaya Dair Uygulamada Görülen Bazı Sorunlar, Tesbitler, Değerlendirmeler”, Prof. Dr. Ali Naim İnönü’ne Armağan, Ankara, 2009, s.1189-1193.

¹⁹) Dursun, 2014, s.82-83

suçun zincirleme veya kesintisiz olarak bir kooperatifin faaliyeti çerçevesinde işlenmekte olması gerekmektedir. Bu bakımdan işlenip bitmiş bir fiil veya suç için, bu tedbire başvurulamaz. Suçun işlenmiş ve sona ermiş olması durumunda artık bu tedbir değil, koşulların varlığı bağlı olarak başka bir tedbire başvurulabilir²⁰ .

Ayrıca, bu tedbire başvurabilmek için kanunda belirtilen (katalog) suçlardan birinin kooperatif ortaklarından biri tarafından işlenmiş ya da işleniyor olması yeterli değildir. Bu nedenle ortaklardan birinin kooperatiften bağımsız, kendi yararına kanunda belirtilen (katalog) suçlardan birini işlemesi durumunda kooperatif yönetimi için kayyım tayini tedbiri uygulanması mümkün değildir. Bu durumda diğer koşulların meydana gelmesine bağlı olarak, sadece adı geçen ortağın payı bakımından el koyma ya da müsadere edilebilir²¹ .

5. Kooperatife CMK Uyarınca Kayyım Atamaya Yetkili Mercî

Kooperatif yönetimi için kayyım tayini tedbirinin uygulanmasına, kural olarak, mahkeme ya da hâkim karar verebilir. Cumhuriyet savcısı, ancak hâkim tarafından yapılabilecek olan bir soruşturma işlemine gerek görürse, istemlerini bu işlemin yapılacağı yerin sulh ceza hâkimine bildirir. Sulh ceza hâkimi istenilen işlem hakkında, kanuna uygun olup olmadığını inceleyerek karar verir ve gereğini yerine getirir.

Bu nedenle, soruşturma evresinde, CMK'nun 162'nci maddesi gereğince kayyım tayin kararı, savcının talebi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından verilir. Kuvuşturma evresinde ise, re'sen ya da tarafların talebi üzerine yargılamayı yapan mahkeme tarafından tedbire karar verilebilir. Kanun bu tedbire hem soruşturma evresinde hem de kovuşturma evresinde başvurabilme imkânı tanımıştır. Ceza Muhakemesi Kanununda mahkeme veya hakim tarafından atanacak kayyımın tüzel kişi veya gerçek kişi olması gerektiği konusunda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak, yapısı gereği ceza muhakemesi hukukunda sadece gerçek kişiler kayyım olarak atanabilir. Bunun dışında tüzel kişilerin bir kooperatife kayyım olarak atanması mümkün değildir . Kayyım atanmasına ilişkin kararların, ayrıca, Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde ve diğer uygun araçlarla ilan olunması gerekir.

6. Özet Ve Sonuç

Ticaret şirketleri arasında yer verilmesi sebebiyle, Ceza Muhakemesi Kanunu uyarınca, bir suçun faaliyeti çerçevesinde işlenmekte olduğu hususunda kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılabilmesi için gerekli olması halinde, kooperatiflere kayyım atanabilir. Hakim veya mahkeme atama kararında; kooperatifin yönetim kurulunun karar ve işlemlerinin geçerliliğini yalnızca kayyımın onayına bağlı kılmışsa kooperatife denetim kayyımı, yönetim kurulunun yetkilerini tümü ile kayyıma vermişse yönetim kayyımı atandığı kabul edilir. Denetim kayyımı atanmış hallerde, kooperatifin yönetim kurulu görevine devam etmektedir. Ancak, yönetim kurulunun kooperatif yönetimiyle ilgili aldığı kararların ve kooperatif adına üçüncü kişilerle yaptıkları işlemlerin, hukuki olarak geçerli olabilmesi veya sayılabilmesi ancak kayyımın onayına bağlıdır. Yönetim kayyımı atanmış hallerde ise, kooperatifin yönetim kurulunun görev ve yetkileri sona erer.

20) Dursun, 2014, s.84

21) Dursun, 2014, s.84-85

22) Dursun, 2014, s.86-87

Kooperatiflere **CMK** uyarınca kayyım atanabilmesi için, kararın alındığı anda kanunda belirtilen katalog suçların kooperatifin faaliyet alanı içinde veya çerçevesinde işlenmekte olduğu konusunda kuvvetli şüphe nedenlerinin bulunması ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılabilmesi için gerekli olması koşullarının birlikte yer alması gerekir. Kural olarak şirket yönetimi için kayyım tayini tedbirinin uygulanmasına mahkeme ya da hâkim karar verebilir. Bu tedbire hem soruşturma evresinde hem de kovuşturma evresinde başvurulabilir. Bu yönleriyle, kooperatiflerde yönetim kurulu üyelerinin, Ceza Muhakemesi Kanunu uyarınca kooperatife kayyım atanmasına sebebiyet verebilecek olan suçlardan kaçınmaları menfaatlerine olacaktır.

Kaynakça :

Altaş, Soner (2018). Son Değişiklikler Işığında Kooperatiflerin Uyacakları Defter Tutma Yükümü ve Muhasebe Usûlleri. Karınca Dergisi, S.978, s.8-17.

Altaş, Soner (2018). Kooperatifler ve Üst Kuruluşları Tarafından Zayi Belgesi Alınması. Karınca Dergisi, S.984, s.16-22.

Altaş, Soner (2019). Kooperatif ve Üst Kuruluşları Tacir midir Değil midir? Karınca Dergisi, S.993, s.4-11.

Dursun, İsmail (2014). Ceza Muhakemesinde Şirket Yönetimi İçin Kayyım Tayini ve Nitelikleri. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C.20, S.3, s.63-96.

Ersoy, Uğur (2016). Bir Koruma Tedbiri Türü Olarak Şirket Yönetimi İçin Kayyım Tayini (CMK m.133). Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 65 (4), s.3393-3431.

Feyzioğlu, Metin (2009). "Tutuklamaya Dair Uygulamada Görülen Bazı Sorunlar, Tesbitler, Değerlendirmeler". Prof. Dr. Ali Naim İnan'a Armağan. Ankara, s.1189-1193

Şen, Ersan (2015). Şirket Yönetimi İçin Kayyım Tayini. <http://www.adaletbiz.com/m/?id=21436>, Erişim:16/05/2021

7339 SAYILI KANUNLA KOOPERATİFLERDE YÖNETİM KURULU ÜYELERİ VE DENETÇİLER İÇİN İHDAS EDİLEN YENİ SUÇ VE CEZALAR

Mustafa YAVUZ*

1. Giriş

Kooperatifler, fertlerin tek başlarına yapamayacağı veya birlikte yapmalarında yarar bulunan işleri, en iyi biçimde ve uygun fiyata yapmak üzere dayanışma suretiyle ekonomik güçlerini bir araya getirmeleriyle oluşan tüzel kişiliği haiz ortaklıklardır. Kooperatiflerin kuruluş amacı, şahıs ve sermaye şirketleri gibi kâr elde edip ortaklara dağıtmak değil, ortakların belirli ekonomik menfaatlerini ve ihtiyaçlarını sağlayıp korumaktır.

Kooperatifçilik, bireylerin ve toplumun ekonomik ve sosyal kalkınması açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Kendilerine has özellikleri ve ilkeleri bulunan ve bir ortaklık modeli olan kooperatifler, 6762 sayılı mülga Türk Ticaret Kanunundan ayrı olarak 1969 yılında yürürlüğe giren 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu¹ (**KoopK**) ile bağımsız bir kimlik kazanmıştır. Elli yıldan uzun süredir uygulamada olan **KoopK**'da, yıllar içerisinde ortaya çıkan ihtiyaçlara uygun olarak bazıları sınırlı, bazıları kapsamlı olmak üzere toplam 18 değişiklik yapılmıştır. Yıllar içerisinde birçok değişiklik yapılsa da, yaşanan teknolojik gelişmeler ve küreselleşen ekonomi sonucunda **KoopK**'da daha kapsamlı ve işlevsel düzenlemeler yapılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Bu kapsamda, kooperatif ve üst kuruluşlarının, uluslararası kooperatifçilik ilke ve uygulamalarına uygun şekilde faaliyet göstermesi, ortak sorumluluk ve kendi kendine yönetim esaslarına bağlı, şeffaflığı esas alan ve ortaklarının haklarını koruyan, çağdaş yönetim ilkelerini benimseyen, etkin bir şekilde denetlenen, ekonomik ve bölgesel kalkınmaya katkıda bulunan ticari işletmeler haline getirilmesi amacıyla, 21.10.2021 tarihli ve 7339 sayılı Kooperatifler Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla,² 1163 sayılı Kooperatifler Kanununda önemli düzenlemeler yapılmıştır.

Söz konusu düzenlemelerden birisini de **KoopK**'nın '**Cezai sorumluluk**' başlıklı ek 2. maddesinde yapılan değişiklikler oluşturmaktadır. İşte bu çalışmada, 7339 sayılı Kanunla, kooperatiflerin

*Gümrük ve Ticaret Uzmanı

1) 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 10.05.1969 tarihi ve 13195 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

2) 7339 sayılı Kooperatifler Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 26.10.2021 tarihli ve 31640 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

yönetim ve denetim kurulu üyeleri için öngörülen yeni suç ve cezalar detaylı olarak ele alınmış ve incelenmiştir.

2. Kooperatiflerde Yönetim Ve Denetim Kurulu Üyelerinin Cezai Sorumluluğu

KoopK'nın 62/3. maddesi uyarınca, kooperatiflerin yönetim kurulu üyeleri ve memurlarının kendi kusurlarından ileri gelen zararlardan sorumlu olduğu, bunların suç teşkil eden fiil ve hareketlerinden ve özellikle kooperatifin para ve malları bilanço, tutanak, rapor ve başka evrak, defter ve belgeleri üzerinde işledikleri suçlardan dolayı kamu görevlisi gibi cezalandırılacağı hükme bağlanmıştır.

Yönetim kurulu üyeleri için geçerli olan söz konusu genel sorumluluk hali dışında kooperatif ve üst kuruluşlarının yönetim ve denetim kurulu üyeleri için **KoopK**'ya 06.10.1988 tarihli, 3476 sayılı Kanunla³ eklenen ve 23.01.2008 tarihli ve 5728 sayılı Kanunla⁴ yeniden düzenlenen ek 2. maddesinde özel cezai sorumluluk halleri öngörülmüştür.

3. 7339 Sayılı Kanunla Yönetim Ve Denetim Kurulu Üyeleri Hakkında Öngörülen Suçlar

Kooperatif ve üst kuruluşlarında yönetim kurulu üyeleri ve denetçilerin cezai sorumluluğu **KoopK**'nın ek 2. maddesinde düzenlenmiş olup, hem 7339 sayılı Kanunla getirilen yeni hükümlerden bazılarının cezai yaptırıma bağlanması, hem de uygulamada karşılaşılan belirsizliklerin giderilmesi amacıyla anılan maddede bazı değişiklikler yapılmıştır. Söz konusu değişiklikler yönetim kurulu üyeleri ve denetim kurulu üyeleri açısından aşağıda ayrı ayrı ele alınmıştır.

3.1. Yönetim Kurulu Üyeleri Açısından

3.1.1. Değişiklik Öncesi Mevcut Olan Suç ve Cezalar

7339 sayılı Kanunun 14. maddesiyle değişiklik yapılmadan önceki **KoopK**'nın ek 2. maddesinin birinci fıkrasının (1) ve (2) numaralı bentlerine göre kooperatif ve üst kuruluşlarının yönetim kurulu üyelerince;

- Yapı kooperatiflerinde genel kurulca kararlaştırılan sayının üzerinde ortak kaydedilmesi, haklarındaki çıkarma kararı kesinleşmeyen ortakların yerine yeni ortak alınması, genel kurulca belirlenen aylık ücret, huzur hakkı, rüsturn ve yolluk dışında başka bir ad altında ödeme alınması, kooperatifçe alınması kararlaştırılan gayrimenkullerin alımının, tapu devri veya tapuya şerh verdirilecek bir satış vaadi sözleşmesi ile yapılmaması, ortaklık işlemleri dışında kendileri veya başkası namına, bizzat veya dolaylı olarak kooperatifle kooperatif konusuna giren bir ticari muamele yapılması, tanıtma ve ortak kaydetmek amacıyla yapılan ilan, reklam ve açıklamaların, eksik ve gerçeğe aykırı olması, yanıltıcı bilgi ve unsurlar taşıması, genel kurulun devredemeyeceği yetkilerin kullanılması, denetim ve inceleme elemanlarına yardımda bulunulmaması ve istenilen bilgi ve

3) 3476 sayılı 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna İki Ek Madde Eklenmesi Hakkında Kanun, 25.10.1988 tarihli ve 19970 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

4) 5728 sayılı Temel Ceza Kanunlarına Uyum Amacıyla Çeşitli Kanunlarda ve Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 08.02.2008 tarihli ve 26781 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

belgelerin verilmemesi hallerinde üç aydan iki yıla kadar hapis ve elli günden beşyüz güne kadar adli para cezası ile cezalandırılması,

- Genel kurulun olağan toplantıya çağrılmaması, kooperatiflerin ve üst kuruluşlarının unvanlarında kamu kurum ve kuruluşlarının isimlerine yer verilmesi, ortaklar ile ortak olmak için müracaat edenlerin anasözleşmede gösterilen ortaklık şartlarını taşıyıp taşımadıklarının araştırılmaması, ortakların anasözleşmede açıkça gösterilmeyen sebeplerle ortaklıktan çıkarılması, denetçilerin talep ettiği defter ve bilgilerin verilmemesi, denetim sonuçlarına göre ilgili bakanlıkça verilen talimatlara uyulmaması hallerinde altı aya kadar hapis ve otuz günden üçyüz güne kadar adli para cezası ile cezalandırılması, öngörülmüştür.

3.1.2. 7339 Sayılı Kanunla Yetirilen Yeni Suç ve Cezalar

a) 7339 sayılı Kanunla yönetim kurulu üyeleri açısından ilk defa olmak üzere;

- Kamu kaynaklarından desteklenen kredilere kefil olan kooperatifler ile kamu kaynaklı tarımsal desteklemelere aracılık yapan kooperatiflerde, anasözleşmede belirtilen şartları taşıyanların ortaklığa kabulden kaçınılması (**KoopK md. 8/4**),
- Yönetim kurulu yıllık faaliyet raporu, bilanço, gelir-gider farkı hesapları ve denetçilerin **KoopK'nın 66. ve 69. madde hükümlerine uygun olarak tanzim edecekleri raporların**, genel kurulun yıllık toplantısından en az 15 gün öncesinden itibaren bir yıl süre ile kooperatif merkezinde, varsa şubelerinde ve elektronik ortamda Kooperatif Bilgi Sisteminde (**KOOPBİS**) ortakların tetkikine amade tutulmaması (**KoopK md. 24/1**),
- Dörtten az olmamak üzere ortakların en az 1/10'u tarafından genel kurul toplantısından en az 20 gün önce yazılı olarak bildirilen hususların genel kurul gündemine konulmaması (**KoopK md. 46/2**),
- Yönetim kuruluna üyelik şartlarının denetçiler tarafından araştırılmasına bağlı olarak bu şartları taşımadıkları halde seçilenler ile sonradan kaybedenlerin görevlerine yönetim kurulunca son verilmemesi (**KoopK md. 56/2**),
- Görevi sona eren yönetim kurulu üyelerince, sorumlulukları altında bulunan para, mal, defter, belge ve diğer kooperatif varlıklarının seçimlerin yapıldığı genel kurul toplantı tarihinden itibaren üç iş günü içinde tutanakla yeni seçilenlere teslim edilmemesi (**KoopK md. 62/2**),
- Kooperatiflerin kooperatif birliklerine, kooperatif birliklerinin de merkez birliğine ortak olmadığı takdirde, kamu kaynaklarından desteklenen kredilere kefalet sağlanması ve kamu kaynaklı tarımsal desteklemelere aracılık yapılması; bu kapsamdaki başvurularda birliklerin kooperatifleri, merkez birliğinin de birlikleri ortaklığa kabulden kaçınması (**KoopK md. 72/4**).

fiilleri suç olarak düzenlenmiştir.

Öte yandan, **KoopK'nın ek 2. maddesinin birinci fıkrasının (2) numaralı bendinde yer alan “Genel kurulu olağan toplantıya çağırma”** suçu, uygulamada karşılaşılan belirsizliklerin giderilmesi maksadıyla **“45 inci maddenin birinci fıkrası gereği genel kurulu zamanında olağan toplantıya çağırma”** şeklinde değiştirilmiştir. Ayrıca aynı bentte (ek 2/2) yer alan suçların cezasının üst limiti altı aydan dokuz aya çıkarılmıştır. Bu durumda, söz konusu bentteki suçları işleyen kooperatif ve üst kuruluşlarının yönetim kurulu üyeleri, dokuz aya kadar hapis ve otuz günden üçyüz güne kadar adli para cezası ile cezalandırılacaktır.

b) 7339 sayılı Kanunla, KoopK'nın ek 2. maddesinin birinci fıkrasına, **“Ek 5 inci maddenin ikinci**

fıkrasına ve bu madde kapsamında çıkarılan yönetmelikte belirlenen yükümlülüklerle aykırı hareket eden yönetim kurulu üyelerinin her biri, her bir yükümlülük için ayrı ayrı olmak üzere bin Türk lirası idari para cezası ile cezalandırılır. Aynı denetim kapsamında aynı kişiye verilebilecek idari para cezalarının toplam tutarı onbin Türk lirasını geçemez.” şeklinde (4) numaralı bent eklenmiş ve **KoopK**'da ilk defa olmak üzere bir kabahat öngörülmüştür.

7339 sayılı Kanunla **KoopK**'ya eklenen '**Kooperatif Bilgi Sistemi**' başlıklı ek 5. maddenin birinci fıkrasında, Ticaret Bakanlığı tarafından tüm kooperatif ve üst kuruluşlarının, kooperatifçilik hizmetlerine elektronik ortamda eriştiği ve merkezi veri tabanının yönetildiği Kooperatif Bilgi Sisteminin (**KOOPBİS**) kurulacağı hükme bağlanmış ve aynı maddenin ikinci fıkrasında, kooperatifin ticaret sicili kayıtlarının, finansal tablolarının, yönetim kurulu ve denetçi raporlarının, genel kurul toplantı evrakının, ortakların kimlik, iletişim, pay ve ödemelerine ilişkin bilgilerinin **KOOPBİS**'e işlenmesinden yönetim kurulunun sorumlu olduğu belirtilmiş ve son fıkrasında da **KOOPBİS**'te tutulacak veriler ile elektronik ortamda sunulacak hizmetlerden faydalanılmasına, bu sistem üzerinde işlenen kişisel verilerin aktarımı ile güvenliğin sağlanmasına ve aydınlatma yükümlülüğünün ne şekilde yerine getirileceğine ilişkin usul ve esasların ilgili bakanlıklar ile Kişisel Verileri Koruma Kurumunun görüşü alınarak Ticaret Bakanlığı tarafından çıkarılan yönetmelikle belirleneceği ifade edilmiştir.

O halde, **KoopK**'nın ek 2. maddesinin birinci fıkrasına eklenen dördüncü bent uyarınca, ek 5. maddenin ikinci fıkrasına ve bu madde kapsamında çıkarılan yönetmelikte belirlenen yükümlülüklerle aykırı hareket eden her bir yönetim kurulu üyesi idari para cezası ile cezalandırılabilir.

Yeri gelmişken belirtelim ki, 7339 sayılı Kanunla **KoopK**'ya eklenen geçici 8. maddenin ikinci fıkrasında, kooperatif ve üst kuruluşlarının yönetim kurulu üyelerinin; ticaret sicili kayıtlarını, finansal tablolarını, faaliyet raporlarını, genel kurul toplantı evrakını, ortakların kimlik, iletişim, pay ve ödemelerine ilişkin bilgilerini ve gerekli tüm bilgileri **KOOPBİS**'in kurulmasını müteakip altı ay içinde aktarmalarının zorunlu olduğu, üçüncü fıkrasında da, yükümlülüklerini yerine getirmeyen kooperatif ve üst kuruluşlarının yönetim kurulu üyelerinin, ek 2 nci maddenin birinci fıkrasının (4) numaralı bendi uyarınca idari para cezası ile cezalandırılacağı hükme bağlanmıştır.

Son olarak, **KoopK**'nın ek 2. maddesine **“Bu maddede öngörülen idari para cezaları ilgili Bakanlık tarafından uygulanır. İlgili Bakanlık, bu yetkisini il müdürlüklerine devredebilir. Bu Kanuna göre verilen idari para cezaları, tebliğ tarihinden itibaren bir ay içinde ödenir.”** şeklinde üçüncü fıkra eklenmiştir.

3.2. Denetim Kurulu Üyeleri Açısından

3.2.1. Değişiklik Öncesi Mevcut Olan Suç ve Cezalar

KoopK'nın ek 2. maddesinde 7339 sayılı Kanunun 14. maddesiyle değişiklik yapılmadan önceki hükmün birinci fıkrasının (3) numaralı bendine göre kooperatif ve üst kuruluşlarının denetim kurulu üyelerince (*denetçilerince*);

- Yönetim kurulu üyelerinin üyelik şartlarının araştırılmaması (**KoopK md. 56/2**),
- **KoopK** md. 56 veya anasözleşmede gösterilecek diğer bir sebeple yönetim kurulu toplantı nisabını kaybederse, boşalan yönetim kurulu üyeliklerine gecikilmeksizin yeteri kadar yedek üyenin çağrılmaması (**KoopK md. 56/4**),
- İşletme hesabıyla bilançonun defterlerle uygunluk halinde bulunup bulunmadığının, defterlerin düzenli bir surette tutulup tutulmadığının ve işletmenin neticeleriyle mameleki hakkında uyulması gerekli olan hükümlere göre işlem yapıp yapılmadığının

incelenmemesi, ortakların şahsan sorumlu veya ek ödeme ile yükümlü olan kooperatiflerde ortaklar listesinin usulüne uygun olarak tutulup tutulmadığının incelenmemesi (**KoopK md. 66**),

- Her yıl yazılı bir raporla beraber tekliflerinin genel kurula sunulmaması; görevleri çerçevesinde işlerin yürütülmesinde gördükleri noksanlıklar ile kanun veya anasözleşmeye aykırı hareketleri, bundan sorumlu olanların bağlı bulundukları organa ve gerekli hallerde aynı zamanda genel kurula haber verilmemesi⁵ (**KoopK md. 67**). hallerinde adli yaptırımla tecziye edilmeleri öngörülmüştür.

3.2.2. 7339 Sayılı Kanunla Yetirilen Yeni Suç ve Ceza

7339 sayılı Kanunla denetim kurulu üyeleri için **KoopK**'nın ek 2. maddesinin birinci fıkrasının (3) numaralı bendine **“ek 3 üncü maddeye aykırı uygulamaları araştırmayan”** ibaresi eklenmek suretiyle bir yeni suç ihdas edilmiştir. Bu suç da, **KoopK**'ya 29.03.2011 tarihli ve 6215 sayılı Kanunla⁶ eklenen **‘Bağdaşmayan görevler’** başlıklı ek 3. maddeye aykırı uygulamaların araştırılmamasıdır.

Bilindiği üzere, **KoopK**'nın ek 3. maddesinde;

- Kooperatifler ve üst kuruluşlarının yönetim kurulu üyeleri ve denetçilerinin; bu kooperatiflerin ve üst kuruluşlarının hissedarı oldukları şirketlerde, katıldıkları vakıflarda ve diğer teşekküllerde yönetim kurulu üyesi veya denetçi olamayacağı, personel olarak yahut başka bir şekilde ücretli görev alamayacağı,
- Söz konusu diğer görevleri bulunmasına rağmen kooperatif ve üst kuruluşlarında yönetim kurulu üyesi veya denetçi olarak seçilenlerin, seçildikleri tarih itibarıyla diğer görevlerinden ayrılmak zorunda olduğu, bu görevlerinden ayrılmayanların yönetim kurulu üyeliğine veya denetçiliğe seçilmelerine ilişkin işlemlerin hükümsüz olduğu, seçildikten sonra diğer görevleri edinen kooperatif ve üst kuruluşlarının yönetim kurulu üyeleri ve denetçilerinin sonradan edindikleri görevlere ilişkin seçilme veya görevlendirme işlemleri ile sözleşmelerin de hükümsüz olduğu, yönetim kurulu üyeliğine veya denetçiliğe seçilme işlemleri bu şekilde hükümsüz olanların yerlerine yedeklerinin çağrılacağı,
- Kooperatifler ve üst kuruluşlarının yönetim kurulu üyeleri ve denetçilerinin fiilen bu görevleri yürüttükleri dönemde; bunların eş ve ikinci derece dâhil kan ve kayın hısımlarının, bu kooperatifler ve üst kuruluşları ile %50'den fazla hissedarı oldukları şirketlerde, katıldıkları vakıflarda ve diğer teşekküllerde yönetim kurulu üyesi veya denetçi olamayacağı, personel olarak veya başka bir şekilde ücretli olarak işe alınamayacağı,
- Söz konusu hükümlere aykırı uygulamaların denetçiler tarafından araştırılacağı,

hükme bağlanmıştır.

Diğer taraftan, **KoopK**'nın ek 2. maddesinin birinci fıkrasının (3) numaralı bendindeki suçların cezasının üst limiti altı aydan dokuz aya çıkarılmıştır.

Bu durumda, hem yukarıda yer verilen suçu hem de söz konusu bentteki diğer suçları işleyen

5) *KoopK*'nın ek 2. maddesinin birinci fıkrasının (3) numaralı bendinde, cezai sorumluluğa atıfta bulunulan hüküm ‘67 nci maddeye aykırı hareket eden’ şeklinde iken, 7339 sayılı Kanunla bu ibare, “67 nci maddenin birinci ve ikinci fıkralarına aykırı hareket eden” şeklinde değiştirilmiştir. Bu durumda, *KoopK*'nın 67. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan “Denetçiler yönetim ve genel kurul toplantılarına katılırlar. Ancak, yönetim kurulunda oy kullanamazlar.” hükmüne aykırılık suç olmaktan çıkarılmıştır.

6) 6215 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 12.04.2011 tarihli ve 27903 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

kooperatif ve üst kuruluşlarının denetim kurulu üyeleri, bir aydan dokuz aya kadar hapis ve otuz günden üçyüz güne kadar adli para cezasıyla cezalandırılacaktır.

4. Sonuç

Kooperatifler, tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklardır.

Kooperatiflerin ilgili bakanlıklara göre dağılımı göz önüne alındığında, 2021 yılı itibariyle, Çevre ve Şehircilik Bakanlığının çalışma alanında 35.938, Ticaret Bakanlığının çalışma alanında 12.327, Tarım ve Orman Bakanlığının çalışma alanında ise 11.499 kooperatif faaliyet göstermekte, toplam kooperatif sayısı dikkate alındığında ise 59.764 kooperatif 6.328.945 ortağıyla faaliyette bulunmaktadır.

Ülkemizde kooperatifçilik alanında 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun ve 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Hakkında Kanun bulunmaktadır. Kooperatiflerle ilgili kamuoyunda farkındalık sağlanması, kooperatif girişimciliğinin farklı alanlarda uygulanması ve uygulamada ortaya çıkan sorunların giderilmesi, daha etkin, daha üretken, piyasa dengelerini daha iyi sağlayan, istihdamı daha önceleyen, izlenebilir, şeffaf bir yapının oluşturulması amacıyla, 7339 sayılı Kooperatifler Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla, 1163 sayılı Kooperatifler Kanununda bazı değişiklikler yapılmıştır.

Bu kapsamda, Kooperatifler Kanununun yönetim ve denetim kurulu üyelerinin cezai sorumluluklarını düzenleyen ek 2. maddesinde bazı değişiklikler yapılmış olup, bu doğrultuda 7339 sayılı Kanunla getirilen bazı fiillere aykırı davranışlar hakkında adli veya idari yaptırım öngörülmüş, uygulamada karşılaşılan tereddütleri gidermek amacıyla mevcut suçlardan bazıları yeniden düzenlenmiş ve cezaların üst sınırı artırılmıştır.

Kaynakça

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu (10.05.1969 tarihi ve 13195 sayılı R.G.).

3476 sayılı 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna İki Ek Madde Eklenmesi Hakkında Kanun (25.10.1988 tarihli ve 19970 sayılı R.G.).

5728 sayılı Temel Ceza Kanunlarına Uyum Amacıyla Çeşitli Kanunlarda ve Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (08.02.2008 tarihli ve 26781 sayılı R.G.).

6215 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (12.04.2011 tarihli ve 27903 sayılı R.G.).

7339 sayılı Kooperatifler Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (26.10.2021 tarihli ve 31640 sayılı R.G.).

KAŞ'TA TURİZM VE TURİZM POTANSİYELİ (2)

Ferhat GÜNGÖR*

3. Kaş'ın Turizm Potansiyeli

Dünyada alternatif turizm kavramı özellikle 1990'lı yıllardan itibaren denizin, güneşin, kumsalın ve sahillerin yerine, alternatif olarak kullanılabilecek bir turizm çeşidi olarak ortaya çıkmıştır. Alternatif turizm, turizme yönelik ilginin tüm yıllara yayılması ve çeşitli kitlelere hitap etme özelliği taşıması ile önemli hale gelmiştir. Alternatif turizm çeşitleri, devletlerin sahip oldukları alt ve üst yapı, ulaşım, iletişim ve bunları tamamlayıcı hizmetleri ile tarihi, doğal ve kültürel farklılıklarıyla çeşitlenebilmektedir.

Ülkemizde çeşitli alt ve üst yapısı, tarihi, doğal ve kültürel zenginliği bakımından oldukça zengindir. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de bunun farkına varılmasıyla birlikte turizmin çeşitlendirilerek tüm yıla yayılmasına yönelik çeşitli projeler, çalışmalar yapılmaya başlamıştır (*Yarmacı, vd. 2017, s. 68*).

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2007 yılında yapılan “**2023 Türkiye Turizm Stratejisi**” planıyla da, ülkemizin her bölgesinde alternatif turizmine yönelik, turistlerin varış noktalarında konaklama kapasitesi ve sağlanacak ulaşımın niteliğinin iyileştirilerek turistlerin seyahat imkânlarının geliştirilmesine yönelik hedefler belirlenmiştir.

Bu hedeflerle birlikte ülkemizdeki iç turizm payının ve kazancının artırılmasına yönelik çeşitli alternatiflerin oluşturulması ile turistik değerlerimizin de tanıtılması amaçlanmıştır (*Türkiye Turizm Stratejisi, 2007, s. 15*).

Son yıllara kadar turizmin en önemli üç öğesini oluşturan “**deniz, güneş, kum**” günümüzde yavaş yavaş popülerliğini kaybetmekte, bunlarla birlikte çeşitli alternatif turizm faaliyetleri ön plana çıkmaktadır. Zira turizmin içerisinde farklı alternatiflerin ortaya çıkması ile birlikte bireyler

---

*Antalya Belediyesi Kaş Zabıta Müdürü, ferhatgungor01@hotmail.com

gün geçtikçe bu alanlara daha çok ilgi göstermeye başlamışlardır (*Yıldız, 2011, s. 57*).

Son yıllarda alternatif turizme yönelik yapılan çalışmalarla turizm faaliyeti altı aydan on iki aya çıkarılmaya çalışılmaktadır. Turizmin on iki aya yayılması sağlayacağı ekonomik gelirle birlikte çevresel ve kültürel açıdan olduğu kadar istihdama yönelik olumlu etkiler sağlayacaktır (*Yarmaci vd. 2017, s. 79*).

Turizmde tabi şartlarda son derece önemli görülmektedir. Özellikle dinlenme turizmi için turistik yöre çok önemli görülmektedir. Günümüzde turistlerin özellikle tercih yerleri arasında deniz, göl, nehir gibi su kaynaklarına yakın yerler olsa da özellikle doğal ortamlar öncelikli tercihleri arasında yer almaktadır. Bu tercihlerde turistik yörede bulunan bitki örtüsü, su kaynakları ile yükselti farklılıklarının da bir arada bulunması turistik alanın çekiciliğinde son derece önemlidir (*Turan, 1992, s. 18*).

Kaş, çevresinin açık denize kapalı olması özelliği ile uzun yıllar açık denizde seyreden gemilerin fırtınalı havalarda sığınma alanı ve balıkçı barınağı olarak kullanılmıştır. 1990'lı yılların başından itibaren Kaş ve çevresi turizm fonksiyonuyla ön plana çıkmıştır (*Sergün, 1992, s. 2*).

Bu yıllardan itibaren hızlı bir şekilde gelişme gösteren turizm, günümüzde ise çeşitliliğini artırarak gelişimini devam ettirmektedir.

Kaş, turizm potansiyeli oldukça yüksek bir yer olarak son yıllarda yerli ve yabancı turistlerin gözde mekânı haline gelmiştir. Bir yerde turizmle ilgili çeşitli kurum ve birimlerin varlığı o yerin turizmi için oldukça önem taşımaktadır.

Kaş'ta da bu kurum ve kuruluşlardan:

- Turizm Danışma Ofisi,**
- Turizm Otelcilik Lisesi,**
- Sahil Güvenlik Komutanlığı,**
- Liman Başkanlığı,**
- Turizm Derneği,**
- Otelciler Birliği,**
- Kaş Sualtı Derneği (KASAD),**
- Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği (TÜRSAP) Ofisi,**
- Restorancılar Derneği**

gibi turizmi ilgilendiren birçok kamu, **STK** ve özel kuruluşun bulunması ilçenin güçlü yönlerini gösterirken, bunların yanında ilçede turizme yönelik bir yüksekokulun bulunmaması da zayıf yönünü oluşturmaktadır.

Kaş'ta günübirlik veya genelde hafta sonları bir iki günlüğüne dinlenmek amaçlı çevre il ve ilçelerden gelen turistlerde önemli bir yer tutmaktadırlar. Burada genelde cuma akşamından gelip pazar günü veya pazartesi dönüş yapmalar yaygın hale gelmiştir. Bu durumda Kaş turizmine olumlu katkılar sunmaktadır.

Bölgede bulunan ve hizmet veren çeşitli turizm acentelerinden edinilen bilgilere göre, Kaş'ta turizm faaliyeti geçmişten günümüze aşağıda özetlendiği şekilde gelişim göstermiştir: Türkiye'de

turizm genel olarak 1980'li yılların başlarında hız kazanmıştır. O yıllarda Kaş'a ulaşımın zor ve turistik tesis sayısının sınırlı olması nedeniyle turizm ile tanışan, Antalya'nın en son ilçelerinden biri Kaş olmuştur.

Kaş'a 1985 yılı itibarıyla genellikle uygun fiyatlı haftalık paket turlarla İngiliz turistler gelmeye başlamıştır. Benzer bir eğilim daha kısıtlı sayıda Kalkan'da da görülmüştür. Bunun dışında münferit İtalyan ve Fransız turistlerde bölgeye ilgi göstermişlerdir. 1990'lı yıllardan itibaren bu gruplara özellikle Almanlar eklenmiştir. Türk pazarında ise bölge pek bilinmemekte, daha çok üniversite öğrencileri gibi gençlerin uğrak yeri olmaktadır.

1995 yılından itibaren Kaş turizmi kabuk değiştirmiş ve bölgeye kazandırılan dalış, deniz kanosu, yamaç paraşütü, yürüyüş (**Likya yolunun bir kısmı**) gibi çeşitli ürünlerle bölge doğa sporları merkezi haline gelmiştir. Buna paralel olarak Kalkan bölgesinde ve Kaş Çukurbağ Yarımadası'nda özellikle İngilizler olmak üzere üst gelir grubundan müşteriler villa sahibi olmaya başlamışlardır.

Bu eğilim, 2016 yılına kadar temposu yavaşlamakla beraber devam etmiş bulunmaktadır. Bu tarihten sonra politik nedenler, özellikle Kaş'ın ana pazarı olarak bilinen Batı Avrupa'yla karşılıklı sürtüşmeler sebebiyle bu pazarda büyük düşüş oluşturmuştur.

2017 yılından itibaren iç piyasada Kaş'ın isminin çok geçmesi, sosyal medya pazarlamasının yaygınlaşması ve artık bir çok Türk ailenin kendi arabasıyla seyahat etmesi gibi birçok sebebe bağlı olarak Kaş yerli turist için popüler bir destinasyon alanı olmuştur (**TÜRSAB Kaş Ofisi, 2021**).

Son yıllarda Kaş'ın ana pazarı yerli müşteriler haline gelmiştir.

Coronavirüs (Covid-19) öncesinde, özellikle Sonbaharda Çinli turistlerin ilgi alanı haline gelmiş bulunan Kaş'a Coronavirüs (Covid-19) sürecinde (2020 yılı sezonu) ise uzaktan çalışabilen yerli ve Avrupa'nın Doğu bloğu ülkelerinin vatandaşları ilgi göstermişlerdir.

3.1. Su Altı Dalış

İnsanların gün geçtikçe çeşitlenen ve değişen istekleri, keşif içgüdüleriyle bilinmeyene olan özlemleri turizm sektöründe yeni eğilim ve çeşitliliği beraberinde getirmektedir. Son yıllarda su sporlarına olan ilgiyle birlikte bu spor alanına yatırımlarda artmış bulunmaktadır. Bir turizm dalı olan "sualtı dalış turizmi" kavramı bu dala olan ilginin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Sualtı dalış turizmi, sualtı dünyasının fauna, flora ve arkeolojik değerlerini görmek, fotoğraf çekmek, video çekimi yapmak ve balık avlamak gibi gerçekleştirilen eğitim, tanıtım ve sportif amaçlı dalışlar ile karada verilen konaklama ve ağırlama hizmetlerini de içerisine alan bir turizm çeşididir. Ülkemiz kıyıları tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bulunmaktadır.

Bu da kıyılarımızın arkeolojik bakımdan oldukça zengin olmasına vesile olmuştur. Eski çağlarda denizlerde seyreden deniz araçlarında yol gösterici teknolojinin bulunmamasından dolayı deniz araçları kıyılara yakın mesafeden gitmek zorunda kalmıştır. Kıyıların ise kayalık olması ve çeşitli doğa olayları (sis, fırtına vb) sonucu birçok deniz aracı kıyılara yakın yerlerde batmıştır. Bu batıklarda ülkemizin sualtı dalış turizmi açısından önemli hale gelmiştir (**Yarmacı, vd. 2017, s. 67-68**).

Kaş'ın ılıman iklimi her mevsim dalış yapılabilmesi açısından oldukça önemlidir. Dalış sporu için zengin su altı coğrafyası ve batıklar insanların ilgisini bu alana çekmektedir. Kaş'ın sualtı dünyası çeşitli mağaraları, kanyonları, tünelleri, batıkları (uçak, gemi, tank vb) ve canlılarıyla oldukça zengin bir yapıya sahiptir (**Yarmacı, vd. 2017, s. 71-72**).

Akdeniz'in incisi Kaş, bugün sahip olduğu kristal berraklığındaki suları ve zengin sualtı yapısıyla ülkemizin en önemli ve değerli dalış noktalarına sahiptir. Her yıl dünyanın dört bir yanından ülkemize gelen binlerce dalıcının Kaş'ı seçmesinin birçok sebebi bulunmaktadır. Özellikle Likya medeniyetinden günümüze kadar süre gelen tarihi kalıntıları arasında konumlanmış şirin bir yerleşim yeri olan Kaş, hem karasal doğa güzelliklerine hem de benzersiz sualtı zenginliklerine sahiptir. Kaş'ın birçok farklı ve hepsi birbirine çok yakın harika dalış noktalarını kısaca açıklayacak olursak;

Besmi Adası: Meis adasına yakın konumda bulunan ve ayakkabıyı andıran bir yapıya sahip olan bu dalış noktasında, ada etrafında dolaşarak kuzeydoğu sığlığından ya da güneybatıya doğru yükselip kayalıkları geçerek dalışınızı yapabilirsiniz. Adanın doğusunda 20 metrelerde çok fazla amfora kırıkları bulunmaktadır.

Kanyon-Dimtri (Pamuk) Batığı: Bir Kaş klasiği olan kanyonda, bazen balıktan çok dalıcı görebilirsiniz. İki küçük adacığın arasında bulunan sığ bir boğazdan geçerken sağlı sollu devam eden kocaman iki duvarın arasından 20 metreye kadar inebilirsiniz. Uçuyormuş gibi bir hissiyata kapılırken kısa bir süre içinde sağ tarafta bulunan duvarın devamında 30 metrelerde yatan, 1968 yılından kalma zamanında pamuk yüklü olan Dimitri Gemi'si sizi karşılar.

Oasis Kayalığı: Çevresinin tamamen kumla kaplı olması ve ortasında canlı bir kayalık alana sahip olmasıyla bu ismi aldığı sanılmaktadır. Kanyon dalış noktasına tekneyi bağladığımızda, tam karşı istikametinde yer alan ve oldukça yakın olan bu noktada derinlik 25 metrelere kadar uzanır ve kanyondan sonra tecrübeli dalıcılar için ikinci dalış noktası olabilmektedir. Kumluk alanın ortasında bir vaha gibi yer alan birçok balık türü için zengin bir yuva haline gelmiştir. 15 metrelere kadar sığlaşan üst kısım artık deniz kaplumbağalarının uğrak yerleri haline gelmiştir.

Kovanlı Ada: Ada üzerindeki arı kovanlarından adını almaktadır ki, adada Meis adasında da bulunan özel çiçeklerden Sercüven adında bal elde edilmektedir. Kaş'ın önemli sualtı arkeolojisi değerlerine sahip olan bu noktada, kırık amforalar, taş ve metal çapalar yoğun olarak görülebilir. Adanın 20 metrelerinde gezinirken yoğun miktarda bulunan deniz çayırlarından geçmiş olursunuz.

Deve Taşı (Camel): Kaş'ın popüler noktalarından biri olan bu banko orta su içinde bulunan 14 metrelerde iki tepeciğe sahiptir. Özellikle hava tüketimi iyi olan tecrübeli dalıcılara uygun olan, bankonun güneydoğuya uzanan tarafında farklı bir kayalık daha bulunmaktadır. Bu dalış noktası derin dalış uzmanlık eğitimi alanlar için oldukça uygundur.

Uçanbalık Bankosu (Flying Fish): Üst kısmı 5 metreden başlayan bu noktanın güneydoğu ucunda yıllar önce keşfedilen, 50 metrelerden başlayan derinliklerde Savoia-Marchetti SM79 model İtalyan bombardıman uçağı yatmaktadır. Genelde uçak batığının güneydoğusundan gelen güçlü akıntılar sayesinde 30 metrelere kadar canlılık yoğun olarak görülür.

Heybeli Ada: Birbirine çok yakın bulunan bu iki adanın hem doğu, hem de güneybatı tarafında dalış yapabilirsiniz. Üst kısmı 5 metreye kadar çıkan güney sığlığındaki kayalar ve doğusunda bulunan kumluk kısım ve deniz çayırları birçok farklı yaşam alanı oluşturmaktadır. Bu noktada deniz kaplumbağalarını görebilmek neredeyse her dalışta mümkündür. Dip yapının çoğu kısmında bulunan deniz çayırları büyük çütre balığı sürüsüne ev sahipliği yapmaktadır.

Pina Banko: Önünde bulunan adanın kuzeybatı kıyısında yer alan ve bir duvar şeklinde uzayan bankonun çatlakları arasında çok miktarda pinalar bulunmaktadır. Duvarın kuzeybatı ucu 10 metrelerden başlayıp daha derinlere kadar ulaşır. Duvarın bittiği yerde dibi 30 metreye kadar uzanan ve tepe noktası yaklaşık 10 metreye sığlaşan bir topuk yapısı bulunmaktadır.

Sariot Adası: Belki biraz mesafeli bir noktada ama Kaş'ın en güzel duvar dalışını burada

yapabilirsiniz. Adanın güney ucunda 10 metrelerde başlayan canlı duvar, dipsiz bir derinliğe gidiyormuş gibi uzanır. Duvarın üzerindeki orfozlar, berber balıkları, lagoslar ve asker balıkları görülmeye değerdir.

Tünel-Çoban Burnu: Burnun hemen kuzeyinde bağlanan teknelerden suya inişte 20 metrelere ulaşmak çok çabuk olacaktır. Bu bölgede yer alan birkaç büyük kayanın arasında gizlenmiş tünel girişini görebiliriz. 10 metrelik tünelin tavanında yer alan “neptün dantelleri” artık dalıcıların kabarcıkları yüzünden dökülmüş halde bulunurlar. Dalışın son kısmına doğru tekneye yaklaşırken 14 metrelerde çatlaklardan çıkan tatlı su sızıntısı kaya altlarında birçok canlıya ev sahipliği yapmaktadır.

Büyük Mağara: Özellikle tecrübeli dalıcılar için çok geniş iç alanı olan ve 40 metreye kadar uzanan bir kovuk. Yanınızda fener olmasında fayda var, neredeyse kovuğun iç duvarları karideslerle kaplı. Mağaranın balkonundan itibaren kayalık sırtı güneye doğru takip edince 30 metrelerde büyük bir kemer ve baca bulacaksınız; içine girildiğinde 42 metreye kadar inen duvarlarında neptün dantellerini görebilirsiniz. Bölge akıntısız olduğu için temel seviye dalıcılar da mağaranın üst sığılığında keyifle dalışlarını sürdürürler.

Limanağzı-Fener ve Uçak Batığı: Kaş’a en yakın mesafede bulunan bu dalış noktası, özellikle gece dalışları için tercih edilir. Gecenin güzelliği gibi gündüz de birden fazla dalış yapabildiğinden tüm seviye dalıcılar tarafından çokça tercih edilir. Yarımada burnundan, adını aldığı deniz fenerinden başlayan sığ sular uzun bir sırt şeklinde 20 metrelerce kadar uzanır.

Sırtın kuzey tarafında derinlik 30 metrelerce kadar indikten sonra uçsuz bucaksız kumluk bir alan sizi karşılar. Eğimli bir yapıya sahip olan bu kayalık bölgede birçok orfoz ve lagos yuvası görebilirsiniz. Sırtın güney kısmındaki sığılıkta sizi hemen her dalışta karşılayan barakudalar, çütreler ve deniz kaplumbağaları olacaktır. Yarımada güneyine doğru kıyı hattı takip edildiğinde 15-25 metrelerde yatan Dakota C-47 paraşüt uçağı bulunur. Yapay bir resif olarak dalıcılara farklı bir deneyim sunan bu uçak yaklaşık 20 metre uzunluğunda ve kanat açıklığı da 30 metre civarındadır.

Hidayet-Arkeopark: Hidayet koyu olarak adlandırılan bu bölgede, koyun içinde bulunan deniz çayırları gece gündüz çok canlıdır. Burundan 30 metrelerce doğru indiğiniz zaman sizi Altuğ 1 isimli gemi batığı karşılamaktadır. 18 - 30 metrelerce bulunan bu batık, hemen kum-kaya hattının yanı başındadır. Koyun hemen doğuya doğru uzanan kenarında 15 metrelerce sizi, MÖ 15. yüzyıla tarihlenen Uluburun batığına ait olan amforaların taklitleri karşılamaktadır. Sualtı Arkeopark olarak çevrilen bu alanda Uluburun’a ait olan bakır külçelerin taklitleri de bulunmaktadır.

Güvercin Ada: Üzerinde artık Güverciler olmasa da, sığılık kısımları sokar ve keçi balıkları yönünden oldukça zengindir. Bu bölgede Kızıldeniz göçmeni kornet, aslan balığı, uzun dikenli denizkeşanesi ve deniztavşanları gibi daha birçok türü de görebilirsiniz. Adanın sığılığında 5 metrede bulunan mermerden yapılmış köpekbalığı heykeli dalıcılar için ilginç bir deneyim olacaktır. Adanın açığında 25 metrelerce sizi sac batık karşılayacaktır. Son yıllarda dalış potansiyelini arttırmak adına yapılan yapay resiflere bir örnek olarak hemen adanın kayalık kısmının bittiği yerde 15 metrelerce bulunan tank batığını görebilirsiniz. Dalıcıların farklı sualtı pozları verebilecekleri bu batık, özellikle temel seviye dalıcılar tarafından tercih edilmektedir.

Neptün-Üçkaya: Çondur Burnu’nun hemen altından devam eden sığ suda yer alan bu noktada 2011 yazında yapay resif oluşturmak için 30 metrelerce yatan TCSG-119 Sahil Güvenlik gemisi yatmaktadır. Burnun kuzeyine doğru 8 metrelerden 30 metrelerce kadar uzanan topuk şeklindeki kayalık yapının üst kısmına dikkatli bakarsanız, Poseidon’un üç uçlu mızrağı olan Neptün’ü görebilirsiniz. Kayalık etrafında akıntıları takip ederek gelen gümüş balıklarını avlayan orfozlar, lagoslar ve akyalar görsel bir şölen oluşturur. Yine kayalık yapının batı kısmında 20 metrelerce

çokça amfora sizi karşılar. Burnun yine batı tarafına doğru devam ettiğimiz zaman kıyıya çok yakın bir yerde küçük bir kanyon yapısıyla karşılaşsınız.

Gürmenli Ada-Kapadokya: Çukurbağ Yarımadası'nın batısında kalan iki adanın bir anda derinleşen duvar yapısı 30 metrelere geldiğinde kumluk alana kavuşur. Adanın kuzey tarafı ise 12 metreye kadar kayalık olarak iner ve sonra yine kumluk alana ulaşılır. Hava tüketimi iyi olan tecrübeli dalıcılar bu küçük adanın etrafını dolaşabilirler (**KASAD, 2021**).

3.2. Paraşüt

Kaş'ın üzerinde kuzey istikametinde bulunan Çukurbağ ve Yeniköy mahalleleri arasında yer alan 596 rakımlı Kırdavlı Tepe yamaç paraşütçülerinin kalkış alanı olarak kullanılmaktadır. Bu alandan yapılan kalkışla çeşitli istikametlerde Kaş'ın doğal güzellikleri takip edilerek Kaş limanına iniş yapılmaktadır (**Kaşa Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı, 2015, s. 47**).

Paraşüt (Paragliding), Kaş'ın hemen arkasında yükselen 596 rakımlı Kırdavlı Tepe'den yamaç paraşütü ile atlayıp, Kaş'ın tarihi, kültürel ve doğal güzelliklerini gökyüzünden izleyerek Kaş limanına inme aktivitesi şeklinde gerçekleştirilmektedir (**Begonvil Turizm Seyahat Acentesi, 2021**).

3.3. Likya Yolu Yürüyüşü

Tarihi Likya Yolu, yerli ve yabancı yürüyüş severlerin Muğla'nın Fethiye ilçesinden başlayıp Antalya'ya kadar devam eden, Türkiye'nin en uzun ve en güzel doğal yürüyüş yollarından birisidir. Yolu parkur çalışmalarına 1992 yılında başlanmış olup, 2015 yılına kadar yapılan çalışmalar sonucunda 535 km'ye çıkarılmıştır. Küçük güzel koylardan, günümüzde çok fazla insanın yaşamadığı köylerden geçerek Akdeniz'in güzelliğini ve Antik Likya Uygarlığının gizemini Likya Yolu'nda yapılabilecek bir yürüyüşle yaşayabilmek mümkündür. Bu güzergâh yürüyüş tutkunlarına hem Akdeniz kültürünü tanıma hem de harika doğa manzaralarına tanık olma fırsatı vermektedir. Likya Yolu'nun güzergâhı batıdan doğuya doğru, Lydai, Lissa, Telmessos, Karmylessos, Kalabantia, Arymnessos-Perdikiai, Pydnai, Patara, Phoinike, Kalamaki, Antiphellos, Aperlai, Teimussa, Sinema, Andriake, Phoinikos, Gagai, Melanippe, Posidarisus, Olympos, Korykos, Phaselis ve Idyros antik kentleri bulunmaktadır (**Kaş Belediyesi Turizm Amaçlı Tanıtım Kitapçığı, 2020, s. 11**).

Likya yolu yürüyüşü, Kaş'ın belirli noktalarından geçen Likya yolu ve kollarında gruplar halinde bireysel ve Seyahat Acenteleri tarafından düzenlenen günübirlik yapılan bir aktivite çeşididir.

3.4. Deniz Kanosu

Bölgemiz birçok koya sahip olmasından dolayı Deniz Kanosu için uygun bir yerdir. İlçe merkezinde bulunan beş adet Seyahat Acentesi tarafından Deniz Kanosu turları yapılmaktadır. Bunun yanında, Antalya-Muğla sınırını oluşturan Eşen Çayı üzerinde de nehir kanosu yapılmaktadır. Bu alanda hizmet sunana ilçe merkezinde beş, Patara mahallesinde de iki olmak üzere toplamda yedi adet seyahat acentesi tarafından nehir ve deniz kanosu aktiviteleri düzenlenmektedir (**Kaş Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı, 2015, s. 47-48**).

Bölgemiz birçok koyla deniz kanosu, Eşen Çayı ise nehir kanosu aktivitesi için uygun bir yerdir.

Deniz Kanosu özellikle Kekova bölgesinde yapılan rehberli günübirlik açık hava aktivitesi şeklindedir. Bunun yanında, Antalya-Muğla sınırını oluşturan Eşen Çayı üzerinde de nehir kanosu yapılmaktadır.

3.5. Dağ Bisikleti

Kaş civarındaki bisiklet yollarında grup halinde veya acenteler tarafından düzenlenen günübirlik dağ bisikleti turlarıdır. Dağ bisikletinde, ileri derecede profesyonelleşmiş ve az sayıdaki müşteriler “**single trek**” (tek yürüyüş) denilen dağ patikalarında bisiklet sürmek isterler ama yine de pazarın büyük bir kısmını amatör bisikletçiler oluşturmaktadır. Dağ bisikleti, yabancılara kıyasla Türklerin daha az tercih etmeleri bir aktivite çeşididir.

Bu aktivitede özellikle yokuşu azaltmak amacıyla bisikletler yüksek irtifaya römorklarla götürülmektedir. Müşterilerin az kullanılan bazı bölümleri asfalt bazı bölümleri ise toprak olan yollardan yaklaşık %40-50’si yokuş aşağı olmak üzere günlük ortalama 35 ila 45 km’lik etaplar şeklinde düzenlenmektedir. Katılımcıları römorklu araç takip eder, yorulan veya yokuş çıkmak istemeyenler araca binerler. Dağ bisikletinde en çok kullanılan rotalar ise;

- 1.Sarıbelen Mahallesinden başlayıp, müthiş deniz manzarası ile denize paralel yaklaşık 500 m yükseklikteki toprak yoldan Yeniköy Mahallesine ve devamında Kaş merkeze kadar inen yaklaşık 35 km’lik bir parkur.
- 2.Sütleğen Mahallesi yakınından başlayıp Akörü Mahallesi üzerinden Uğrar Mahallesine sedir ve çam ormanlarının içinden inen orman ve dağ manzaralı bir güzergahtır. Bu güzergâh yaklaşık 40 km olup, isteyen bisiklet sürücüsünün Kaş’a kadar devam edebileceği isteyen ise Uğrar Mahallesinden sonra araçla Kaş’a ulaşabileceği bir parkurdur.
- 3.Kaş’ın Yeniköy Mahallesi sınırları içerisinde bulunan 1.366 rakımlı Asas Dağı eteklerinde bulunan ve çoğunluğu sedir ağaçlarının içerisinde bulunan ve yaklaşık 30-35 km’lik bir parkurdur. Parkur başlangıcı, düz bir alandan başlar ve sedir ağaçların içerisinde toprak yoldan tepelerin arasından geçilerek Gökçeören Mahallesi yol kavşağının devamında Yeniköy Mahallesinden direk Kaş’a da inilebilir, ya da Yeniköy, Çukurbağ ve Ağullu Mahallelerini takip eden yol takip edilerek bu güzergâhtan Kaş’a inilerek parkur tamamlanır.

Dağ bisikletinde emniyet tedbirleri hayatidir, çünkü bisikletin kontrolü tamamıyla kullanıcıya verilmiştir. Rehberin müdahalesi sınırlıdır. Bu sebeple başlangıçta muhtemel tehlikeler (araçlar, yolu karıştırıp kaybolma, yol kenarındaki çakıllar, aniden çıkabilecek köpekler vb.) konusunda uzun bir briefing yapılmalıdır. Sürücülere kask ve eldiven gibi koruyucu ekipmanlar mutlaka verilmelidir.

Kaş civarındaki bisiklet yollarında grup halinde veya acenteler tarafından düzenlenen günübirlik dağ bisikleti turlarıdır. Dağ bisikleti, yerli turiste kıyasla daha çok yabancı turistlerin tercih etmeleri bir aktivite çeşididir. Kaş’ta ön planda bulunan üç adet parkur bulunmaktadır.

Yukarıda da değinildiği gibi bu üç parkur, sırasıyla Sarıbelen ve Sütleğen Mahalleleri ile Asas Dağı eteklerinden başlayıp Kaş’ta sonlanan parkurlardır. Özellikle yabancı turistlerin ilgi gösterdikleri bu aktivite türü 90’lı yılların ortalarından itibaren başlayarak 2008 yılına kadar olan süreçte oldukça rağbet görmüştür.

Ancak son yıllarda Kaş’a gelen yabancı turist sayısındaki düşüşün de etkisiyle dağ bisikletine katılımı oldukça düşmüştür (**Begonvil Turizm Seyahat Acentesi, 2021**).

3.6. Günübirlik Tekne Turları

Kaş'ta son yıllarda günübirlik tekne turları oldukça popüler hale gelmiştir. Turizm haftasıyla (15-20 Nisan tarihleri arası) birlikte başlayan ve özellikle Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında zirve yapan günübirlik tekne turları Kaş turizmi için oldukça önemli bir yere sahiptir. Kaş Limanından haftanın her günü sabah saat 09:30-10:00 saat aralığında günübirlik teknelerin müşterilerini almasıyla başlayan ve çeşitli güzergahlara yaptıkları turlarla devam eden bir turizm çeşididir. Doğanın büyüleyiciliğini, tarihin gizemini, mavinin her tonunu keşfedebileceğiniz Kekova Batıkşehir ve Kaleköy günübirlik tekne turlarının açıklaması aşağıda verildiği şekildedir.

Kekova Batıkşehir ve Kaleköy hakkında kısaca bilgiler: Kekova, Kaş ve Demre arasında uzayan irili ufaklı ada, adacık ve koylardan oluşan enfes bir coğrafyaya verilen isimdir. Kekova adını, bölgenin en büyük adalarından biri olan Kekova Adasından almaktadır. Herkesin merak ettiği Batıkşehir Kekova Adası üzerinde bulunmaktadır.

Batıkşehir Likyalılar döneminde yani 2. yüzyılda depremlerle yerle bir olmuş ve büyük bir kısmı denize gömülerek Akdeniz sularının altında kalmıştır. Bu bölge Özel Çevre Koruma (ÖÇK) altındadır. Batıkşehir'in hemen karşısında ise ülkemizin en güzel köylerinden Demre'ye bağlı Kaleköy yer almaktadır. Günübirlik Kekova tekne turları esnasında Kaleköy'ü de ziyaret edilen yerler arasında bulunmaktadır. Sokaklar dâhil tüm evlerin taştan yapıldığı Bir yarımada üzerine kurulu bulunan Kaleköy'e ulaşım sadece deniz yoluyla yapılmaktadır.

Bir günlük tekne turunu örnek olarak verecek olursak; Kaş Limanı'ndan sabah saat 09:30 da başlayan Kekova Batıkşehir günübirlik tekne turu, Ufak Dere Koyu 45 dk., Akvaryum Koyu 60 dk. Öğle yemeği molası, Kekova Adası ve Batık Şehir, Kaleköy/Simena Antik Kenti 60 dk., Uçağız/Theimussa Antik Kenti denizden seyir şeklinde, Tersane Koyu veya Yağlıca Koyu 30 dk., İnönü Koyu 45 dk. ve tekrar aynı gün akşam saat 18:00 gibi Kaş Limanında sona ermektedir. Bunun yanında yine Kaş Limanında başlayıp Kaş Limanında sonlanan Adalar, Limanağzı, Güvercin Adası gibi yerlere de isteğe bağlı ve daha kısa süreliğine günübirlik tekne turları düzenlenmektedir.

3.7. Yayla Turizmi

Kelime olarak yayla, daha çok dağ tepelerine verilen isimden gelmektedir. Yaylalar, yakın zamana kadar turizm amaçlı kullanımdan ziyade o yörede yaşayan insanların hayvanları otlatmak ve çeşitli kışlık gereksinimlerini karşılamak amacıyla yaz aylarında yaşadıkları yerler olmuştur. Günümüzde ise, daha çok büyükşehirlerde yaşayan insanların şehrin gürültüsü, kirliliği gibi olumsuzluklarından kaçıp, doğal güzelliklerle dolu, daha sessiz bir ortamı tercih etmelerinin bir sonucu olarak görülmektedir. Özellikle sahiller boyunca tatil yörelerinin sıcak, nemli ve bunaltıcı havasına karşılık, yaylaların zengin bitki örtüsü ile doğal güzellikleri insanların yaylaları tercih öncelikleri haline gelmiştir (*Denk, 2018, s. 32-33*).

Türkiye'nin coğrafi yapısı yayla turizmi için oldukça elverişlidir. Alp Dağları'nın güney sistemi kanadına ait olan Toros Dağları yayla turizmi açısından geniş olanaklara sahiptir. Batı Toroslar Antalya Körfezi'nin batı kısmında yer almaktadır. Bu dağlar eşsiz güzellikleri, çeşitli gölleri, ormanları, alpin çiçekleriyle süslü çeşitli yaylaları insanları kendisine çeker. Son dönemlerde bireylerin tatil anlayışı birbirine tamamen iki ayrı turist tipini aynı alanlarda ağırlar hale gelmiştir. Günümüzde Antalya yaylaları da yerli ve yabancı turistlerin ilgi alanı haline gelmiş bulunmaktadır (*Sarı, 2007, s. 141-142*).

Kaş'ın kıyı kuşağının gerisinde gelişmiş ormanlık alanlar mevcuttur. Orman alanların bitiminden sonra bölgede genellikle alpin çayırları görülmektedir. Bu durumda Kaş'ın turizmine çeşitlilik

katması açısından önemlidir. Aynı zamanda bölgede dağ ve yayla turizminin gelişmesine olumlu katkılar sunmaktadır (*Sergün, 1992, s. 11*).

Kaş'ta önemli görülen yaylalar ise, Gömbe Yaylası, Sütleğen Yaylası, Bezirgân Yaylası ve Gökçeören Yaylalarıdır.

Gömbe Yaylası: Kaş-Elmalı yolu üzerinde bulunan Gömbe Yaylası, Kaş'a 70, Elmalı'ya 35, Antalya'ya ise 150 km mesafede bulunmaktadır. Yeşiliyle, soğuk sularıya, elma bahçeleriyle meşhur olan Gömbe yaylasına Kaş'tan gidilirken yol boyunca kızılçam ormanı, değerli sedir ve ardıç ağaçları bulunmaktadır. Gömbe yaylasının rakımı 2.000 iken, bölgenin en yüksek dağı olan Akdağ'ın ise rakımı 3025'dir. Yine yörenin meşhur yerleri arasında bulunan Yeşilgöl ve Uçarsu da bu dağın eteklerinde yer almaktadır. Özellikle yaz aylarında Akdeniz'in sahil kesiminde aşırı nem ve sıcaktan uzaklaşıp serin, doğal bir ortamda yürüyüş yapmak ve serinlemek isteyen insanların en fazla tercih ettikleri yerler arasında Yeşilgöl, Uçarsu ve Subaşı Yaylası yer alır (*Kaş Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı, 2015, s. 50*).

Sütleğen Yaylası: Kaş'a 60 km uzaklıkta ve 1.080 rakım yüksekliktedir. Yayla yerleşkesi içerisinde birçok meyve ağacının yanında özellikle elma ve ceviz bahçeleri bulunmaktadır. Sütleğen yaylasının kıyı kesimleri ise çam, sedir ve ardıç ormanlarıyla kaplıdır. Nisa Antik Kenti yayla sınırında bulunan Beldibi Mahallesi'nde bulunmaktadır. Bu antik kent yürüyüş yaparak ziyaret etmek için idealdir. Nisa, Orta Likya döneminin en eski şehirlerinden birisidir. Şehrin tarihi, MÖ 3. yüzyıla dayanmakta ve ilk adı Neiseus'tur. Günümüzde kentte bulunan kalıntıların bir kısmı Likyalılara bir kısmı ise Romalılara aittir. Nisa Antik Kentinde değişik bir planlamayla doğaya uygun olarak inşa edildiği anlaşılan 22 basamaktan oluşan 1.000 kişilik tiyatro ve tiyatronun doğusunda yer alan bir stadyum ve birde Agora bulunmaktadır (*Turan, 1992, s. 139-140*).

Bezirgân Yaylası: Özellikle Kaş'ın Kalkan Mahallesi ile çevresi için önemli bir yayladır. 800 rakımlı Yayladan Pirha Antik Kentine yaklaşık yirmi dakikalık bir yürüyüşün sonunda ulaşılmaktadır. Bu yaylada Likya Kaya Mezarlarına benzeyen Tahıl Ambarları ilgi çekicidir. Tahıl Ambarları, Kültür ve Turizm Bakanlığı Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 15.10.2012 tarih ve 979 sayılı kararı ile koruma altına alınmıştır (*KVKBK, 2013*).

Ayrıca yaylada tabiat varlığı olarak tescil edilmiş çok sayıda Anıt Ağacıda bulunmaktadır.

Gökçeören (Seyret) yaylası: Kaş ilçe merkezine 16 km uzaklıkta bulunan yayla, yaz aylarında serin havası köy yaşamını yansıtan ve tarihi Çınar Ağacı ile ilgi çekicidir. Yerleşim yeri Likya yolu üzerinde bulunmaktadır. Yaylanın arka yamacında Likya döneminden kalma mezarlar, gözetleme kulesi, antik duvarlar ve mağaralar bulunmaktadır. Bezirgân Yaylasında olduğu gibi burada da Likya Mezarlarından esinlenerek yapılmış ve koruma altına alınmış tahıl ambarları bulunmaktadır. Yayla aynı zamanda yürüyüş yapmak ve bisiklet turları için oldukça idealdir.

3.8. Konaklama Turizmi

Turistik mahal (yer, yöre), çekici cazibesıyla turistleri etkileyen turizm faaliyetinin merkezini oluşturan yerdir. Turistik mahalde bulunan çeşitli ulaşım ve konaklama tesisleri turizmin önemli işletmeleri arasında yer almaktadır (*Turan, 1992, s. 15*).

Konaklama turizmi daha çok turistlerin konaklama amacıyla kullandıkları otel, motel, pansiyon, villa, günübirlik evler gibi yerlerden meydana gelir. Bu tür işletmeler konaklamanın dışında müşterilerin yiyecek, içecek, spor ve kısmen de olsa eğlence gereksinimlerini karşıladıkları yerlerdir. Bir nevi turizmin durağan (statik) alanını oluştururlar. Bu gurubun en önemli kısmını

oteller oluşturmaktadır (*Denk, 2018, s. 54-55*).

Turizmde her geçen gün artan rekabet ortamı kaliteli hizmet sunmayı zorunlu kılmıştır. Sektörde konaklama tesisleri, ulaşım araçları, eğlence çeşitliliği ile sunulan hizmetler önemli hale gelmiştir. Belki de sektörün en önemli unsurlarının başında sunulan hizmetler yer almaktadır. Burada verilen hizmetin kalitesini ölçmede hizmet veren personelin iletişim yeteneği ve yabancı dil bilgisi de oldukça önemlidir. Gün geçtikçe gelişimini artıran internet ve teknolojinin yardımıyla popüler bir şekilde kullanılan sosyal paylaşım siteleri aracılığı ile bir turist birkaç saniye gibi kısa bir sürede milyonlarca kullanıcıya aldığı hizmetin kalitesini çevrimiçi olarak iletebilmektedir (*Yücel ve Arıkan, 2019, s. 660-661*).

Kaş'ın turizm potansiyeli oldukça yüksektir. Sahil şeridinde yaşayan halkın başlıca geçim kaynağı turizmdir. İlçede bulunan butik oteller, apart oteller, pansiyonlar ve kiralık villalar gelen yerli ve yabancı turistlere konaklama hizmeti vermektedir. Bu bölümde konaklama tesisleri olarak otel, pansiyon, villa ve kamp (**camping**) alanları hakkında bilgi verilecektir. Kaş'a 2019 yılında yaklaşık olarak 800.000 yerli ve yabancı turist gelirken, 2020 yılında 750.000 civarında yerli ve yabancı turist geldiği değerlendirilmektedir (*Kaş Turizm Ofisi, 2021*).

2019 yılına göre 2020 yılındaki düşüşün en büyük etkeni sezonun geç açılması ve Coronavirüs (**Covid-19**) süreci görülmektedir.

3.8.1. Otel

Kaş'ta oteller ağırlıklı olarak Küçükçakıl, Eski Hastane Caddesi, Çukurbağ Yarımadası, Atatürk bulvarı, Kalkan yolu üzeri, Kalkan ve Gelemiş (Patara) mahallelerinde bulunmaktadır (*Kaş Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı, 2015, s. 44*).

Tablo-3: Kaş Otel Sayısı ve Yatak Kapasitesi Bilgileri.

Bakanlık Belgeli Tesisler		Mahalli İdare Belgeli Tesisler		Toplam	
Tesis Sayısı	Yatak Sayısı	Tesis Sayısı	Yatak Sayısı	Tesis Sayısı	Yatak Sayısı
10	806	255	8.398	265	9.204

Kaynak: Kaş Turizm Ofisi

Kaş Turizm Ofisinden alınan verilere göre Kaş'ta bulun otel sayısı ve yatak kapasitesi tablo 3'de verilmiştir.

Yukarıda verilen tabloya Kaş'ta bulunan kamp alanları, pansiyonlar ve villalar dâhil edilmemiştir. Kaş ilçe genelinde ortalama 4.500 villanın olduğu düşünüldüğünde villalarda bulunan yatak sayısının otel yatak sayısından daha fazla olduğu anlaşılmaktadır.

3.8.2. Pansiyon

Kaş'ta turizmin ilk yıllarında konaklama için pansiyon oldukça rağbet görmekteyken gün geçtikçe

pansiyona olan ilgi azalmış durumdadır. Bunun en büyük nedeni ise turizmde gün geçtikçe alternatif konaklama çeşitlerinin çoğalması gösterilmektedir. Kaş ilçesinde pansiyonlar genelde yeni cami mevki, Atatürk bulvarı, eski hastane ve Çukurbağlılar caddesi ile Gelemiş (Patara) mahallesinde yaygındır (Kaş Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı, 2015, s.44).

3.8.3. Villa

Kaş'ta son yıllarda en popüler konaklama turizmi içerisinde Villa yer almakta ve gün geçtikçe bu popülerliğini de artırmaktadır. Günlük yaşamın vermiş olduğu yoğun stresli bir hayattan uzaklaşarak günün ve gecenin sakinliği ile huzuru, gündüz güneşin verdiği sıcaklığıyla birlikte yeşilin birçok tonunun bir arada bulunduğu bir güzelliğe sahip olan alanda villalar bulunmaktadır. Kaş merkez, Çurubağ Yarımadası, Çukurbağ, Pınarbaşı, Yeniköy, Gökçeören (Gökseki mevki), Kalkan, Sarıbelen, Bezirgân, İslamlar, Üzümlü, Çayköy, Çavdır ve Gelemiş (Patara) mahalleleri villa turizmi ile ön plana çıkmış bulunmaktadır. Burada özellikle, Üzümlü ve İslamlar mahalleleri villa turizmi ile anılır hale gelmiştir. Toros Dağlarının karakteristik özelliklerini barındıran bu mahallelere denizden yaklaşık 15-20 dakikalık bir yolculuk sonucunda ulaşılmaktadır (**Kaş Belediyesi Turizm Amaçlı Tanıtım Kitapçığı, 2020, s. 44**).

Kaş'a bağlı Andifli, Çukurbağ, Pınarbaşı, Yeniköy, Gökçeören (Gökseki mevki), Kalkan, Sarıbelen, Bezirgân, İslamlar, Üzümlü, Çayköy, Çavdır ve Gelemiş (Patara) mahallelerinde yaklaşık olarak 4.500 adet villanın bulunduğu ve bu sayının her geçen günde artış gösterdiği bilinmektedir. Bu bilgilere dayanarak Kaş'ta villa turizminin ayrı bir yerinin olduğunu söyleyebiliriz.

3.8.4. Kamp

Kaş birden çok ve çeşitli kitlelere hitap edebilecek Kamp çeşitliliği ile yerli ve yabancı kampçıların ilgi gösterdikleri yerdir. Bura da kamp yapmak isteyenlere hizmet veren Kaş merkezde; Kaş Kamping, Olimpos Mocamp, Can Mocamp, Gizli Vadi Kamping, Harnup Mocamp ve Evren Kamping, Ptara'da; Camel Kamping ve Medusa Kamping, Saklıkent'te ise Gorge Kamping adında kamp alanları bulunmaktadır (**Kaş Turizm Ofisi, 2021**).

Kamp alanları içerisinde, Kaş Kamping ve Olimpos Mocamp denize sıfır konumda bulunmaktadır. Bu kamplar, kendi müşterilerinin yanında gününbirlik olarak gelen misafirlerine plaj, yeme, içme gibi hizmetleri de vermektedirler.

Sonuç Ve Öneriler

Bildiğiniz üzere Kaş, doğa, deniz, güneş, tarih ve medeniyetin bir arada olduğu çok değerli bir kentsel alandır. Kaş'ın turizmi ve turizm potansiyeli üzerine odaklanılan bu çalışmada, bir destinasyon alanı olarak Kaş'ın turizm potansiyeli ve çeşitliliğine değinilirken turizmin esas aktörünün insan olduğu aşikardır. İnsan bulunduğu ile yetinmeyip hep daha iyiye özlem duyup, daha iyiyi istemektedir. Hiçbir zaman önemini kaybetmeyen ve gün geçtikçe önemi daha da artan kavramlardan birisi de güvendir.

Turizm sektöründe yeterli güven ortamının oluşturulması ve bu güvenin artırılmasına yönelik yapılan çalışmalarda hep daha iyiyi aramanın bir sonucudur diyebiliriz. Burada güven ortamını oluşturan devletlerin siyasi ve politik kararlarının yanında sektör sahibi ve çalışanları da önemlidir. Sektörü yönlendiren, yöneten, akıcı ve canlı kalmasını sağlayan temel etkenler bunlardır.

Hükümetler aldıkları siyasi, ekonomik ve politik kararlarla turizme yön verirken, çalışanlarda işlerin belirli bir nizam içerisinde ve doğru bir şekilde yürütülmesini sağlarlar. Bu da göstermektedir ki; turizm sektörünün vazgeçilmez unsurları olarak ülke siyasetine yön verenlerle birlikte kendini çağın koşullarına göre yetiştiren, geliştiren ve bunu yaptığı işe yansıtan sektör çalışanları görülmektedir.

Güven ortamıyla birlikte turizm sektörünün gelişmesinde, tanıtımın da önemi büyüktür. Son yıllarda Kaş'ın tanıtımında sosyal meydanın etkisi oldukça fazladır. Özellikle ülke içerisinde yapılan çeşitli tanıtım platformlarının da etkisiyle **(İstanbul Deniz Otobüsleri, Marmaray, Ankara Metrosu ile Ankara, Antalya, İstanbul ve İzmir Fuarları)** Kaş'ta yerli turist sayısında oldukça büyük artışlar yaşanmaktadır. Kaş'ta turizm faaliyetinin nasıl geliştirileceği üzerine çalışmalar yapılırken, gelecekte turizm faaliyetini olumsuz yönde etkileyecek olan faktörlere de değinmek yerinde olacaktır.

Bu faktörlerin başında kaçak yapılaşmanın geldiğini söyleyebiliriz. Bölgede özellikle son yıllarda villa turizmine olan talebinde etkisiyle birlikte yoğun bir kaçak yapılaşma yaşanmaktadır. Bu durumda gelecekte Kaş turizmine olumsuz yönde etki edecektir.

Kaş turizmi ilk başlarda yaklaşık yılın yedi-sekiz ayına yayılmış bulunurken, son yıllarda Kaş turizminin iç piyasada popüler olması ve batı pazarındaki düşüş nedeniyle, turizm sezonu yılın dört ayına (Temmuz, Ağustos, Eylül ve Ekim) sıkışmış durumdadır. Bu olumsuz durumu değiştirmek ve Kaş'ın turizmini daha iyi bir konuma taşıyabilmek için yapılması gereken bir takım öneriler sunulmaktadır. Bu öneriler;

- Kaş'ta turizmi on iki aya yayma çabaları sadece slogan olarak kalmamalı, yapılan plan, program ve tanımlar gerçekçi olmalıdır.
- Kaş'ta deniz turizminin öncelikli olması kaçınılmaz bir gerçek. Ancak dünyaya bakıldığında turizmi tüm yıla yaymaya çalışan ülkeler kültürel, sportif, gastronomi gibi ilave alanlara yönelmişlerdir. Kaş'ta da turizmi tüm yıla yaymak için bu tür çalışmalar yapılmalıdır.
- Acentelerin sattığı ürünler dışında, bölgede yapılabileceklerle ilgili turistlere (örneğin Patara'ya toplu taşıma araçları ile de gidilebileceği) gerekli bilgileri verecek yeterli sayıda yetkin personelin turizm enformasyon ofisinde istihdamı sağlanmalıdır.
- İşletmelere iş yeri açma ve çalıştırma ruhsatı verilirken iş alanları isteğe göre değil ihtiyaca göre verilmeli. Kaş'a katkı yaparak tanıtımına katkı sağlayacak iş kollarına öncelik verilmeli. Örneğin yirmi ikinci dalış okulunun açılması engellenmeli, birbirinin kopyası altıncı pideciye müsaade edilmemelidir.
- Yürüyüş yolları artırılarak bu yolların yakınlarına köylülerinde gelir elde edebileceği çay ve gözleme evi, basit konaklama gibi tesisler teşvik edilmelidir.
- Özellikle kış aylarında kürek takımları, amatör paraşütçüler vb. antrenmanlarını Kaş'ta yapmaları için gerekli iyileştirmeler yapılmalı. Örneğin Bucak denizine kayıkhanesi yapılması, yamaç paraşütü iniş alanının yılın her gününde uçuş yapılacak şekilde açık tutulması gibi.
- Neredeyse büyük bir otoparka dönüşmüş bulunan kent merkezinde araç otoparkına yönelik şehrin girişinde çözümler üretilmeli ve şehir araç trafiğine kapatılarak turistlerin rahatça gezebilecekleri bir yer haline getirilmelidir.
- 29 Ekimle birlikte sezonun bittiği fikrinden vazgeçilmeli, iş yerleri daha uzun süre açık tutulmaya teşvik edilmeli ve kış mevsiminde şehir merkezinde sokak ışıkları artırılarak hayatın devam ettiği turistlere gösterilmelidir.

- Yüksek sezon dışında gerçekleşen sportif aktiviteler (yürüyüş, bisiklet, yüzme vb.) için yeterli alt yapı hazırlanmalıdır. Örneğin, Akçagerme plajında bulunan yüzme havuzunun büyütülüp üstü kapatılarak kış aylarında antrenmanlarda kullanılması, Kaş-Kalkan yolu deniz tarafına ve Kaş-Çukurbağ Yarımadasına bisiklet yolu yapılması gibi.
- Kültürel aktiviteler sadece yaz aylarıyla sınırlı kalmamalı yılın tamamına yayılmalıdır. Örneğin, uluslararası Meis-Kaş yüzme yarışması ve buna benzer bazı faaliyetler Kaş Likya Kültür ve Sanat Festivalinden ayrı bir zamanda yapılmalıdır.
- Kaş merkezin hemen sırtında (*uyuyan dev diye anılan*) yer alan dev dağ zirvesi ile şehir merkezi arasında teleferik sistemi kurularak zirvede bakı terası ve yaşam alanları oluşturulmalıdır.
- Planlı ve kontrollü bir şekilde açık su, (*deniz*) su sporları ile eğlence aktivitelerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.
- Kaş limanına kentsel tasarım kriterleri kapsamında mendirek üzerinden fener noktasına kadar yaya çekimi yapacak öğelerin uygulanarak, bakı terası oluşturulmalıdır.
- Başta merkez olmak üzere, Kaş'ta mevcut yapıların başta cephe olmak üzere renk ve tasarım müdahaleleri ile **“kentsel karakter”** kazandırılmalıdır. Örneğin Andifli Mahallesi bina cepheleri beyaz renkli, kapı ve pencerelerde mavi renk zorunluluğu getirilerek uygulanması gibi.

Yukarıda bahse konu öneriler ilk etapta akla gelen bazı örneklerdir. Bu örnekler yapılacak çalışma ve araştırmalarla daha da artırılabilir. Bu konularda özellikle Üniversiteler ve STK'lar ile oluşturulacak çalışma grupları nezdinde çok daha başarılı sonuçlar alınabilir. Sonuç olarak denebilir ki, Kaş'ta kent bütününe göz önüne alarak vizyoner bir planlama ve kentsel tasarım bir öneri değil aksine bir zorunluluk halini almıştır.

Kaynakça

- Arıkan, A. ve Yücel, E. (2019). Turizm Personelinin Yabancı Dil Gereksinimleri: Antalya Örneği. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 9, Cilt: 9, Sayı: 17
- Başkale, E. Katılmış, Y. Gidiş, M. ve Dilbe, Ö. (2019). Patara Özel Çevre Bölgesi Tür ve Habitat İzleme Projesi Kapsamında Patara Kamusal Alanlarında Deniz Kaplumbağaları (*Caretta caretta*, *Chelonia mydas*) ve Nil Kaplumbağası (*Trionyx triunguis*) Popülasyonlarının Araştırılması İzlemesi ve Korunması Projesi-2019. Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü
- Çevik, R. (2016). Antalya İli Konyaaltı Kıyı Bandı Turizm Potansiyelinin İncelenmesi ve Turizm Alanlarının Sürdürülebilirliği Bağlamında Değerlendirilmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Isparta-2016
- Denk, E. (2018). Genel Turizm. Atatürk Üniversitesi, Erzurum Meslek Yüksek Okulu, Turizm ve Otl. İşlet. Prog. 2018-2019
- Güdü Demirbulat, Ö. ve Tetik Dinç, N. (2016). Sürdürülebilir Turizm Konulu Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Profili. Seyahat ve Otelciler İşletmeciliği Dergisi, 2016 s.20-30
- Hepaktan, E. ve Çınar, S. (2010). Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri. Celal Bayar Üniversitesi S.B.E. Sosyal Bilimler Yıl: 2010, Cilt: 8, Sayı: 2
- İşkan, H. ve Şahin, F. (2020). Meclis Binası: Likya'nın Akdeniz'e Açılan Kapısı Patara. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, pp.49-54, 2020

- Karabağ, K. (2018). Özgün Bir Yerleşim Olarak Kalkan'ın Tarihi ve Mimari Nitelikleri. MEGARON 2018;13(2):201-225 DOI:10.5505 Cilt: 13-Sayı No:2
- Kaş Belediyesi (2015). 2015-2019 Stratejik Planı.
- Kaş Belediyesi (2020). Turizm Amaçlı Tanıtım Kitapçığı.
- Kaş Kaymakamlığı. (2014). Kaş Alternatif Turizm Fizibilitesi ve Tematik Haritalandırma Çalışması.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2007). Türkiye Turizm Stratejisi (2023). Ankara
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2013). Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Kararı. Toplantı Tarihi ve No: 16.13.2013/70-Antalya
- Sarı, Cemali. (2007). Antalya'nın Alternatif Turizm Kaynakları ve Planlaması. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya (Beşeri ve İktisadi Coğrafya) Anabilim Dalı, Doktora Tezi. Ankara-2007
- Sergün, Ş. (1992). Kaş-Fethiye Yöresinin Turizm Potansiyeli. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul-1992
- Turan, K. (1992). Turizm Potansiyeli Açısından Kaş İlçesi Üzerine Bir Araştırma. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm Ana Bilim Dalı. (Doktora Tezi) No: 86/1006
- Yarmacı, N. Keleş, Ç. M. ve Ergil, B. (2017). Su Altı Dalış Turizminin Mevcut Durumu, Sorunları ve Geliştirilmesine Yönelik Öneriler: Kaş Örneği. Genel Turizm Araştırmaları Dergisi Cilt: 1. Sayı: 1, Bahar: 66-87, 2017
- Yıldız, Z. (2011). Turizm Sektörünün Gelişimi ve İstihdam Üzerindeki Etkisi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Vizyoner Dergisi, Y.2011, C.3, S.5.s.54-71
- 16 Mayıs 2020 tarihli, 31129 sayılı ve Karar Sayısı: 2550. Resmi Gazete. Cumhurbaşkanı Kararı.
- 27 Haziran 2019 tarihli, 30814 sayılı ve Karar Sayısı: 1248. Resmi Gazete. Cumhurbaşkanı Kararı

İnternet Bazlı Kaynaklar

- <https://ockb.csb.gov.tr/patara-ozel-cevre-kotuma-bolgesi-i-2755> E. Tarihi: 04.01.2021, E. Saati: 17:10
- <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/osmanlinin-ilk-telsiz-telgraf-istasyonu-tanitildi/1570030> E. Tarihi: 04.01.2021, E. Saati: 11:30
- <https://www.kas.bel.tr/nufus.html> E. Tarihi: 03.01.2021, E. Saati: 14:20
- <http://www.kas.gov.tr/resmi-kurumlar> E. Tarihi: 16.02.2021, E. Saati: 12:15
- <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/bakan-ersoyun-2021-de-patara-yili-olsun-onerisine-destek-/1954849> E. Tarihi: 16.02.2021, E. Saati: 16:10
- <https://www.tuik.gov.tr/> E. Tarihi: 17.02.2021, E. Saati: 11:25
- <https://webdosya.csb.gov.tr/tabiati/editordosya/patara.pdf> E. Tarihi: 16.02.2021, E. Saati: 13:25
- <https://www.TÜRSAB.org.tr/turkiyeden-1001-fotoğraf/akdeniz/alanya/kas> E. Tarihi: 08.03.2021, E. Saati: 11:45
- https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g297965-d1924846-Reviews-Bougainville_Travel-Kas_Turkish_Mediterranean_Coast.html E. Tarihi: 08.03.2021, E. Saati: 21:55
- <https://antalya.ktb.gov.tr/TR-68032/kas.html> E. Tarihi: 07.03.2021, E. Saati: 12:35

SAĞLIK HİZMETLERİNDE ETKİLİ İLETİŞİM

Yeter DEMİR USLU*

1. Giriş

İletişim insan ilişkilerinin temelini oluşturan yapı taşıdır. İletişim kavramını insanlar arasındaki her türlü bilgi, duygu ve düşünce aktarımı olarak tanımlayabiliriz. Günümüzde iletişim bireysel ve toplumsal açıdan büyük önem taşıyan bir olgudur. Birçok sorunun çözüme kavuşturulması, anlaşmazlıkların ortadan kalkması, kişilerarası bilgi, düşünce alışverişi olması ve sağlıklı ilişkiler kurulması için hayatımızın her alanında iletişime ihtiyaç duyarız. Ayrıca iletişim; anlama, kavrama, farkına varma ve dinleme gibi becerilerini birleştirmektedir (*Işık, 2013*).

İletişim kavramı, çalışma alanları içinde doğrudan insan hayatıyla ilgili olan sağlık hizmetlerinin sunulduğu hastaneler, klinikler ve hekim muayenahaneler için önem arz etmektedir. Sağlık hizmet sunumunda karşılaşılabilecek problemlerin en aza indirilmesi, teşhis ve tedavi süreçlerinden memnuniyet sağlanması ve istenilen sonuçların elde edilmesi için kişilerarası iletişimin etkili olması gerekmektedir. Günümüzde artan şiddet ve hoşnutsuzlukların temel sebebi kişilerarası iletişime yeterince önem verilmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple hastanın ve sağlık çalışanının iki yönlü etkileşim kurarak süreci yönetmesi her iki taraf için daha sağlıklı olacaktır. Sağlık çalışanı ve hasta, hasta yakını arasındaki iletişimin düzeyi hizmetin kalitesini ve hasta memnuniyetini doğrudan etkilemektedir. Sağlıkta iletişim, bireysel ve toplumsal sağlığın iyileştirilmesine ve geliştirilmesine katkı sağlayan en önemli unsurdur (*Koçak ve Bulduklu, 2010*).

2. Sağlık Hizmetlerinde Etkili İletişimin Önemi

İletişim konusu her alanda olduğu gibi sağlık alanında da önemli bir hale gelmiştir. Sağlık çalışanları yapısı gereği yönetilmesi zor olan bu sektörde hizmet verirken kaygılı, stresli ve endişeli olan bireyler ile iletişim kurmak durumunda kalırlar. Bu sebeple sağlık çalışanlarının yeterli bilgi ve donanıma sahip olmasının yanında iletişim becerilerinin gelişmiş olması büyük önem taşımaktadır (*Korkmaz ve Yalçın, 2018*). Teşhis, tanı ve tedavi süreçlerindeki başarı iletişim ile sağlanmaktadır.

* Prof. Dr., İstanbul Medipol Üniversitesi Öğretim Üyesi

Bu sebeple her iki tarafında mesajı açık, anlaşılır bir şekilde iletmesi gerekmektedir.

Sağlık çalışanlarının iletişim becerilerinin gelişmiş olması ve kişiler arası etkin iletişim kurabilmesi sağlık hizmetlerinin sunumunda büyük önem taşımaktadır (**Gündüz, 2014**). Hasta memnuniyeti ve kaliteli sağlık hizmeti sunabilmek için etkili sağlık iletişiminin kurulması gerekmektedir. İkili ilişkilerde pozitif olmak, empati kurabilmek, anlayışlı olmak, olaylara iyi tarafından bakmak ve saygılı olmak etkili iletişimin temel noktalarıdır. Ayrıca ses tonu, göz teması, beden duruşu ve mimikler de etkili iletişime eşlik etmektedir. Sağlık çalışanının hastaya hastalığı ile ilgili sürecini ifade ederken hastanın kendisini güvende ve rahat hissetmesi sağlaması, empati kurabilmesi gerekmektedir (**Alkan ve Özyıldız, 2021**). Hastanın hastalık sürecindeki iletişiminde bireyin kendisini tam anlamıyla ifade etme becerisinin yanı sıra, sağlık bakım hizmetini sunan sağlık çalışanının dinleme, yönlendirme ve anlamaya yönelik yaklaşımı tedavi sürecinin başarısı için gerekli unsurlardır. Hastanın kendisini doğru ve anlaşılır bir şekilde ifade etmesi, hekimin hastayı tedavi sürecine inandırması, güven duygusunun oluşması ve tedaviye yönelik öneri aşamalarının tümü iletişim ile doğrudan ilişkilidir (**Erbaydar, 2003**).

Sağlık hizmetlerinin sunumunda iletişim kavramını sadece hasta-sağlık çalışanı iletişimi olarak sınırlandırılmamalıdır. Kurum içerisindeki birimlerin ve çalışanların da birbirleriyle iletişim içerisinde olması gerekmektedir. Örneğin yatışı olan bir hastanın nöbet vardiyasında değişen hemşiresinin diğer hemşireye gün içerisindeki izlemine eksiksiz ve doğru aktarması gerekmektedir. Yapılacak olan en ufak hata insan hayatına mal olacağı için kişilerarası iletişim sağlık hizmetlerinde göz ardı edilemez bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca sağlık çalışanı hasta ve hasta yakını ile kuracağı iletişim çalışanın meslek hayatı da kolaylaşacaktır. Sağlık hizmetlerinde iletişim, sağlık çalışanların motivasyonunu, tanı tedavi süreçlerinde çalışanların başarısını, kuruma olan bağlılığı, hizmetten duyulan memnuniyeti, kurumun başarısını ve rekabetini etkilemektedir.

3. Sağlık Kurumlarında İletişim Engelleri

İletişim sürecinde etkili iletişimi engelleyen pek çok faktör bulunmaktadır. Bu faktörleri tamamen ortadan kaldırmak mümkün olmasa da en aza indirmek kurulan iletişimin etkili olmasında büyük önem taşımaktadır (**Pozanti, 2019**). İletişim engelleri şu şekilde özetlenebilir:

Fiziksel ve Teknik Engeller: Bu başlıkta iletişim engelleri genelde çevresel koşullar fiziksel ve teknik olarak incelenmektedir. Gürültü; iletişim sürecinin tamamını kapsayan engellerden birisidir. Anlamayı ve anlaşılmayı olumsuz etkileyen bu engel sıklıkla çevresel faktörlerden etkilenmektedir (**Elgünler ve Fener, 2011**). Ambulans sesi, acil durum, tıbbi cihazların sebebi ve sağlık kurumunun kalabalık olması bu engele örnek olarak gösterilebilir. Bir diğer teknik engel kaynaktan alıcıya iletilecek mesajdan kaynaklanabilir. İletişimde verilmek istenen mesaj açık ve net olmalıdır. İletilecek olan mesajda kullanılacak olan semboller her birey için farklı anlamlar ifade edebilir. Bu da iletişim kuran bireyler arasında ortak anlam ifade etmekten çıkarak mesajdan kaynaklanan engele sebep olmaktadır. Sağlık kurumlarında uygun olmayan araç ve kanal seçimi de teknik engel faktörüdür. Yeni iletişim teknolojilerinin sağlık kurumlarına entegre edilmesi ile daha etkili ve hızlı işleyen iletişim araç ve kanallarının tercih edilmesi, iletişim engellerinin önüne geçeceği ön görülmektedir (**Danayiyen, Kıyak ve Erdinç, 2017**).

Dil engelleri: Kelimelerin bazen birden fazla anlam taşıması da sağlık kurumlarında iletişim engeline sebep olmaktadır. Örneğin bir sağlık çalışanının hastaya verdiği bir bilgi de hastanın bir kelimenin anlamını bilmemesi ya da o kelimeye farklı anlamlar yüklemesi iletişimde kopukluklara ve yanlış anlaşılmalara sebep olmaktadır. Bu sebeple sağlık çalışanının hastayla ya da hasta yakınıyla kurduğu iletişimde nesnel ve anlaşılır bir dil kullanması önem arz etmektedir.

Statüden Kaynaklanan Engeller: Sağlık kurumlarında iletişim akışı yukarıdan aşağı şekilde gerçekleşmektedir Karmaşık yapıya sahip ve yönetilmesi güç olan sağlık kurumlarında astların kimi zaman üstlerine ulaşmaları zorlaşmaktadır. Bu da etkili iletişim sürecini etkilemektedir (**Karaçor ve Şahin, 2004**).

Kişisel, Kültürel ve Psiko-Sosyal Engeller: Psikolojik ve sosyolojik engeller çeşitli sebepler ötürü oluşmaktadır. Hasta ve sağlık çalışanın kültürel farklılıkları, beklentileri, alışkanlıkları, yaşam standartları, sosyal statüleri, inanç ve değer yargılarındaki farklılıkları iletişimde tarafların birbirlerini doğru anlamamaları iletişim engelleri arasındadır. Ayrıca hastanın sağlığı söz konusu olduğunda hissettiği korku, stres ve kaygı durumları mesajın yanlış anlaşılmasına sebep olabilmektedir. İletilmek istenen mesajı kodlarken gerekli özen gösterilerek etkili iletişim süreci gerçekleştirilebilir. Gönderilen mesaja kalıplaşmış düşünceler ile yaklaşma, karşı tarafa güvenmeme ve önyargıları mesajı olumsuz algılamaya neden olmaktadır. İki tarafın birbirini tanımaması ve ifade edilmek istenen mesajın hasta veya hasta yakını tarafından kendi algısına göre şekillendirmesi iletişimde sorunlarını beraberinde getiren bir diğer unsurdur (**Gündüz, 2014**).

Bireyin kendi iradesinde olan iletişim engellerini ortadan kaldırması etkili iletişim için yeterli olmayacaktır. Çünkü iradesi dışında çevresinde gelişebilecek olan birçok engel iletilmek istenen doğru anlamasına engelleyebilir. Bu durumda yapılabilecek en iyi şey iletişimi engelleyecek faktörlerin her zaman oluşabileceğini göz önünde bulundurarak süreci yönetebilmektir.

4. Sağlık Çalışanlarının Hastayla İletişimi

Çeşitli sağlık sorunları nedeniyle hastanelere başvuran insanlarla kurulacak iletişimde, sağlık hizmeti sağlayan kişilerin bireysel tutum ve davranışları önemli rol oynamaktadır. Hastalar ve sağlık çalışanları arasında etkili bir iletişim için etkin dinleme, etkin konuşma, güler yüz, sempatik yaklaşım ve doğru beden dili sergilenmelidir. İletişim kurulan kişiler hasta veya hasta yakınları oldukları için onların kaygı ve korku içinde bulundukları unutmamalıdır. Buna bağlı olarak iletişim kurulurken ilgisiz olmak ve sinirli davranmak veya asık suratlı bir şekilde iletişim kurmaya çalışmak hastanın sağlığını olumsuz olarak etkiler.

Sağlık hizmeti sağlayan kişilerin hasta ile etkili iletişim kurmalarını engelleyen nedenleri ortadan kaldırmak gerekmektedir. Bu engelleri ortandan kaldırmak için dikkat edilmesi gereken noktalar şunlardır (**Küçükali, Çakır ve Özdemir, 2019**);

- Hasta ile ilk karşılaşmada hastanın kendisini rahat hissedeceği bir ortam sağlamak,
- Hastayı ilgili ve güler yüzle karşılamak,
- Hastayı etkin bir şekilde dinlemek, açık ve net bir iletişim kurmak,
- Hastaların sergilemiş oldukları bedel dili analizini doğru yapmak,
- Tıbbi terimlerden kaçınarak hastanın kolayca anlayacağı bir dil kullanmak,
- Hasta ile empati kurarak iletişim kurmak,
- Konuşurken ses tonunu iyi ayarlamak,
- Sözlü ve sözsüz iletişim ile hastanın verilen bilgileri doğru olarak algıladığından emin olmak,
- Hastanın sağlığına kavuşmasında etkili olacak inançlara değer vermek en önemli unsurlardır.

Hasta ile aynı göz hizasında bulunarak söylenenleri ilgi ile dinlemek, göz teması kurularak uygun olan jest ve mimikler eşliğinde iletişim kurmak gerekir. Sabırlı olmak, hastayla yaşanabilecek

muhtemel olumsuzlukları önleyeceği için hastaya zaman ayırarak sabırla dinlenmelidir.

Hastalara yeterli zamanı ayırmak, hastaların kendilerini rahat hissedecekleri ortamları sağlamak, nezaket kuralları çerçevesinde ilgili bir şekilde davranmak, uymaları gereken kural ve yaklaşımları uygun bir dille ifade etmek, hastalara saygılı davranmak, sağlık hizmetinden yararlanan kişilerde güven duygusunu geliştirir ve bu hizmeti alan bireylerin daha az sorun çıkarmalarına neden olur **(T.C. MEB, Sağlık Hizmetleri, 2015)**

Dikkat edilmesi gereken önemli bir konu ise hastalara karşı milliyet, ırk renk ayrımı yapmadan yaş ve cinsiyet farkı gözetmeden politik veya sosyal statü gibi farklılıkları dikkate almadan her hastaya eşit şekilde davranılmalıdır. Sağlık hizmetlerinde ırksal ve etnik farklılıkları ortadan kaldırmak sağlık hizmeti sunumu gerçekleştiren kurumlar için etkili bir strateji olup kurumun uluslararası popülarlığını de arttıracaktır. Bu farklılıkları ortadan kaldırmak için hastanın dil ihtiyaçlarının giderilmesi gerekmektedir. İletişimin engellerinden biri olan farklı dil problemini ortadan kaldırmak için mümkünse aynı dili konuşan sağlık çalışanları bulundurmalı ya da tercümanlardan destek alınmalıdır. Farklı dili konuşan hastalara hizmet verirken dil uyuşmazlığı yaşanabilir ve o esnada o dili bilen çalışanlar orada olmayabilir bu yüzden tüm personellere en azından ortak dil olan İngilizce dil eğitimi verilebilir. Dil engelinin ortadan kaldırılması farklı dili konuşan hastalara da yüksek kalite de hizmeti sunmaya yardımcı olacaktır.

Sağlık çalışanları hastanın yerinde ben olsam ne hissederdim düşüncesiyle yani empati kurmalı, olaylara hastanın bakış açısıyla yaklaşmaya çalışmalıdır. Empati, bir insanın kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakmak ve o kişiyi anladığını ona ifade etmek olarak tanımlanabilir. Hastanın ve sağlık hizmeti sağlayan kişinin bazı olumsuz ön yargılara sahip olması, sağlıklı bir iletişimin alt yapısını meydana getirir. Sağlık hizmeti sağlayan kişilerin ve sağlık kuruluşlarının imajı, vatandaşların sağlık hizmeti almalarını olumlu olarak veya olumsuz olarak etkileyebilir. Sağlık kuruluşlarının kötü bir imaj sahip olmaları ya da çalışan personellerin imajlarına dikkat göstermemeleri başvuru yapan hastaların ön yargılı olmalarına neden olacaktır. Bu nedenle hem sağlık kuruluşu kurum olarak hem de çalışanlar imajlarına dikkat etmelidirler.

Hastalar sağlık hizmeti aldıkları kurumlarda vicdan duygusuna sahip personel ile karşılaşmak ister. Bu nedenle sağlık hizmeti sağlayan tüm personel bir kendi içlerinde bir vicdan tanımı yapmalıdır. Sağlık hizmeti sağlayan kişiler hastalara karşı daha nazik ve anlayışlı tavırlar sergilemeli, vicdani temeller üzerinde de bu hizmeti sağlamalıdır. Sağlık hizmetlerinin elbette bir maddi ödemesi ve karşılığı vardır. Doğaldır ki bir kuruluş maddi olanaklarla ayakta kalır ve hizmet verir fakat hastaya maddi kazanç olarak yaklaşılmamalıdır. Unutulmamalıdır ki sağlık kuruluşu idaresinin başlıca görevi; yurttaşların yaşamını korumak ve kamu sağlığını sağlamaktır **(Işık, 2001)**.

Hasta tipi olarak çocuk hasta, yaşlı hasta, öfke yaşayan hasta, bedensel veya zihinsel engelli hastalarla iletişim kurulurken ekstra dikkat edilmesi unsurlar bulunmaktadır.

Hastaneye gelen çocuk hastalar korkuyla endişeyle geldikleri için huzursuz davranış sergileyebilirler. Bu dönemlerde onlara kurulan iletişim oldukça önemlidir. Çocuk yaşta hastane deneyimlerini hayatları boyunca unutmazlar ve onlar için olumlu veya olumsuz olarak hafızalarında kalabilir. Bu yüzden çocukların mahremiyetlerine erişkinlerde olduğu gibi saygılı olunması gerekir. Çocuklara karşı güler yüzlü ve anlayışlı olunmalı, çok sert veya çocuk gibi konuşarak iletişim kurmaya çalışılmamalıdır.

Yaşlı hasta ile iletişim kurulurken yaşlılık döneminin problemlerle başa çıkmanın zor bir dönem olduğu, pek çok hastalığın ortaya çıktığı bir dönem olduğu unutulmamalıdır. Yaşlılık döneminde fiziksel aktivite de değişiklikler olurken zihinsel olarak da farklılıklar meydana gelmektedir. Yaşlı hastalarda dikkatsizlik, algılamada azalma buna bağlı olarak yavaş düşünme ve yavaş karar verme olmaktadır. Yaşlı hastalara sorulacak sorular uzun olmamalı açık ve anlaşılır olmalıdır ve

cevaplamaları için zaman tanınmalıdır. Soru sormalarına izin verilmeli onlarla çocuklarla konuşur gibi değil yetişkin insanlarla iletişim kurar gibi iletişim kurulmalıdır.

Öfke, sadece insanlarda var olan bir duygu değildir. Öfke, her canlı organizmanın tehdit karşısında olaylara gösterdiği doğal bir tepki olarak ifade edilebilir ayrıca insanlar arasındaki sürtüşme ve çatışmaları alevlendirebilir. Öfke yaşayan hastalarla iletişim kurarken sağlık hizmeti sağlayan kişinin dikkat etmesi gereken hususları sıralamak gerekirse; duygularını kontrol altına almalıdır, hastaya bağırılmamalı ve onunla kavga edilmemelidir, hastaların söyledikleri sabırla dinlenmelidir. Hastalar öfkeli davranışlarından dolayı yargılamamalı, hastaların öfkesini arttıracak küçük düşürücü, emredici tavır ve ifadelerden kaçınılmalıdır (**Doğan, 2008**).

Engelli hastalar, ayaktan ya da yatarak tedavi amacıyla sağlık kurumlarına başvurdıklarında triyaj, kabul, muayene ve diğer işlemlerinde öncelikli hasta grubudur. Engelli hastalarla iletişim kurulurken onların kendilerine özgü kişiliğe sahip olduklarını, kendi kararlarını kendilerinin verdikleri unutulmamalıdır. Sadece özel durumlarından dolayı farklı ihtiyaçlara sahiptirler bu bilinçte iletişim kurulması gerekir. Engelli bireylerin söyledikleri sabırla dinlenmeli, yanıt vermesi için zaman tanınmalı, sözünü kesmemeye dikkat edilmelidir. Engelli hastayla göz teması kurularak aynı seviyede olmaya özen gösterilmelidir. Görme engelli bireyler iletişim sırasında göz kontağı sağlayamadıklarından sözel iletişimi kullanırlar. Bu kişilerle iletişim kurarken, yanında biri olsun veya olmasın kişiye yönelip iletişim kurulmalıdır. Görme engelli bir kişinin yanına gelirken ya da yanından ayrılırken mutlaka sesli olarak bildirilmelidir. Görme engelli kişiye uzaktan komutlarla yardımcı olmaya çalışılmamalı, yardımcı olmak isteniyorsa yanına giderek yol gösterilmelidir. İniş ve çıkışlarda her defasında **“İniyoruz, çıkıyoruz”** denmesine gerek yoktur. Konuşma engelli hasta ile iletişimde hastalarda dokunma, jestler, göz hareketleri, resim kullanma, kelimeleri tekrar etme, işaret dili şeklinde değişik iletişim kurma yolları kullanılabilir. Dil ve konuşma engelli bireylerle iletişim; konuşma engelliler ile iletişim sürecinde onlar istenmedikçe onun yerine cümlelerin sonu tamamlanmamalı, sabırla sonuna kadar dinlenmelidir. Konuşması için cesaretlendirilmeli ve sabırla dinlenmelidir. İşitme engelli hasta ile iletişim de ise bireylerde dil kapasitesinin azlığı, çevresiyle iletişim kurmasını sınırlamaktadır. Bu durumda bireylerin toplumsal ve sosyal becerilerinin gelişmesi olumsuz yönde etkilenir. İşitme sorunu olan bireylerle iletişimde beden diline çok daha dikkat edilmelidir. İletişimi daha kolay hale getirebilmek için işitme cihazları, işaret dili, yazı tahtaları gibi yöntemlerden yararlanılabilir. İşitme engelli bireyler ile iletişimde şu hususlara dikkat edilmesi gereken hususlar ise konuşmaya başlarken önce bireyin dikkatini çekilmelidir. İşitme engelli bireyler, iletişim kurarken dudak okuma yöntemini de kullanabileceklerini unutulmamalıdır. Engelli birey istemedikçe yüksek sesle konuşulmamalı, çünkü işitme cihazı kullanan bireylerde yüksek sesler parazitli hale dönüştür ve anlamayı daha da güçleştirir.

Zihinsel engelli hastalar, down sendromu, mental retardasyonu ve psikiyatrik bozukluklara sahip olabilirler. Zihinsel engelli hastalardan tam ve doğru bilgiyi alabilmek için sorular dikkatli bir şekilde yöneltilmelidir. Hastalar güvenlik yönünden sürekli izlenmelidir. Etrafta kesici delici alet bulundurulmamalıdır. Dikkatlerinin dağılmaması için basit bir dille kısa açıklamalar yapılmalı, cümleler uzun olmamalıdır. Sözel olarak övgülerde bulunabilir ve pozitif destek sağlanabilir (**Çınarlı, 2019**).

5. Sonuç

Sağlık hizmetlerinde iletişimi diğer iletişim süreçlerinden ayıran özelliklerin başında iletişim kurulan kişinin hasta veya hasta yakını olmasından dolayı kaygı ve korku içinde yer almasıdır. Bu nedenle sağlık çalışanlarının iletişim kurarken oldukça dikkatli olmaları gerekmektedir. Sağlık hizmeti sunarken etkili iletişim oldukça önemlidir. Sağlık çalışanı hastanın yerine kendisini koyarak hastayı o şekilde anlamaya çalışmalı yani empati kurarak iletişim sağlaması çok önemlidir. Bu

süreçlerde hassasiyet sağlanmazsa etkili iletişim gerçekleşmeyebilir ve olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilmekte ve sağlık hizmetinin kalitesi düşebilmektedir. Buna bağlı olarak sağlık maliyetleri artacak olup hasta memnuniyet oranı azalacaktır. Bir sağlık hizmeti ortamında etkili iletişimin birden çok bileşeni vardır. Bunlar; sağlık okuryazarlığı, kültürel yeterlilik ve dil engelleridir. Etkili iletişim için bu engellerin aşılması gerekmektedir. Ayrıca sağlık hizmetleri iletişiminde de bilim ve teknolojinin katkısıyla zamanla değişiklikler meydana gelmektedir. Hastalar her geçen gün haklarının ve sorumluluklarının farkına vararak bilinçli bir şekilde haklarını aramaktadırlar. Sağlık okuryazarlık seviyelerinin artması da bu duruma katkıda bulunmaktadır. Meydana gelen bu değişikliklere ayak uydurabilmek için, hastaların hakları ve istekleri doğrultusunda hareket etmek, sağlık hizmetlerinde etkili iletişim yöntemlerini kullanmak gerekmektedir. Etkili iletişimin tüm bileşenlerini optimize etmek, hastaların memnuniyetlerini arttıracak olup ve hastaların iyileşme sürelerine de olumlu katkısı olacaktır.

Kaynakça

- Işık, M. (2013). Genel Ve Teknik İletişim. Eğitim Yayınevi.
- Koçak, A., & Bulduklu, Y. (2010). Sağlık İletişimi: Yaşlıların Televizyonda Yayınlanan Sağlık Programlarını İzleme Motivasyonları. Selçuk İletişim, 6(3), 5-17.
- Korkmaz, Z., & Yalçın, B. (2018). Sağlık Hizmetlerinde İletişim Becerilerinin Önemi Ve Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından Analizi. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16(4), 367-392.
- Gündüz Hoşgör, D. (2014). İletişim Ve Sağlık İletişimi (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Alkan, A., & Özyıldız, K. H. (2021). Sağlık Hizmeti Sunumunda Çocuk Hastalarla İletişim. Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 24(2), 415-434.
- Erbaydar, T. (2003). Halk Sağlığı Açısından Sağlık İletişimi. CÜ Tıp Fakültesi Dergisi, 25(4), 45-51.
- Pozantı, S. (2019). Hastane ve Sağlık Kuruluşlarında Kurum İçi İletişim. SdÜ Sağlık Yönetimi Dergisi, 1(1), 46-63.
- Elgünler, T. Ç., & Fener, T. Ç. (2011). İletişimin Kalitesini Etkileyen Engeller Ve Bu Engellerin Giderilmesi. The Turkish Online Journal Of Design, Art and Communication–TOJDAC, 1(1), 35-39.
- Danayiyen, A., Kıyak, M., & Erdiñ, Ü. (2017). Hastanelerde Yeni İletişim Teknolojileri Kullanımının Kurum İçi İletişim Doyumuna Etkisi. Selçuk İletişim, 10(1), 32-63.
- Karaçor, S., & Şahin, A. (2004). Örgütsel İletişim Kurma Yöntemleri ve Karşılaşılan İletişim Engellerine Yönelik Bir Araştırma. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 4(8), 96-117.
- Küçükali, R., Çakır, R., & Özdemir, H. N. Ç. (2019). Sağlık Profesyonellerinin İletişimsel Sorunlarının Belirlenmesi. Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 14(20), 763-783.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (2015), Sağlık Hizmetleri Kitabı, Sağlıkta İletişim, 2015, Ankara.
- Işık, E. (2001). Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerinde Ruhsal Hastalıklar, Güneş Kitabevi Yayınları, Ankara, 2001.
- Doğan, O. (2008). Sağlık Hizmetlerinde İletişim, Songür Yayıncılık, Ankara, 2008.
- Çınarlı, İ. (2019). 21. Yüzyıl İçin Sağlık İletişimi. Anlara: Nobel.

YENİDEN ASYA AÇILIMI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE - ÇİN İLİŞKİLERİ

Esra KARAKÖSE*

Giriş

Türkiye-Çin diplomatik ilişkileri, Türkiye'nin Çin Halk Cumhuriyeti'ni 5 Ağustos 1971'de resmen tanımasıyla resmi olarak başlamış ve o tarihten bu yana iki ülke arasındaki ilişkiler bazen olumlu bazen olumsuz gelişmeler ışığında şekillenmiştir. Dünya'da, 2000'li yılların başından itibaren Asya ile ekonomik, siyasi, diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi önem kazanmaya başlamıştır. Bu bağlamda Türkiye-Çin ilişkilerinde ilk yıllarda rekabet görülse de mevcut konjonktür bu iki ülkenin işbirliği ile kazanımlarının ciddi manada artacağını göstermiştir. Türkiye'nin, Asya ve Avrupa arasında birleştirici bir transit güzergâhında olması, Türkiye'yi Çin açısından önemli bir ülke konumuna taşımaktadır.

Bu metinde, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun Mayıs 2019'da Büyükelçiler konferansında açıkladığı '**Yeniden Asya Açılımı**' politikasından yola çıkılarak Türkiye-Çin ilişkilerinin tarihsel süreci, ekonomik, kültürel ve diplomatik çerçevede işbirlikleri ele alınmaktadır. Bunun yanı sıra, iki ülkenin savunma sanayi ve güvenlik alanları ile ilgili bilgilere de yer verilmiştir. Yeniden Asya Projesi ile Türkiye, Avrupa ve Asya'yı birleştirici bir konumda olduğunu bir kez daha vurgulamış ve bu konuda dış politikadaki eksenini değiştirmedikini göstermiştir.

Türkiye, Asya yaklaşımıyla, "**Sahada ve Masada Güçlü Diplomasi**" yolunda hem insani hem de girişimci bir dış politikanın temel özelliklerini yansıtmıştır. Asya'yı bir bütün olarak kucaklamak için gereken araçları, devlet, özel sektör, akademik dünya ve vatandaşlar işbirliği ile geliştirme hedefinde olmuştur. Türkiye; eğitim, savunma sanayii, yatırımlar, ticaret, teknoloji, kültür ve siyaset alanında adımlar atarak belirlediği hedeflere ulaşma gayreti içerisinde.

Güncel Gelişmeler Çerçevesinde Türkiye-Çin Diplomatik İlişkileri

---

* İnönü Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı, Sağlık Kuruluşları Yöneticiliği Yüksek Lisans Öğrencisi.

Türkiye'yle Çin Halk Cumhuriyeti arasında 1971 yılında resmi kanallardan başlatılan diplomatik ilişkiler 1980'lerden itibaren hareketlilik kazanmış ancak 1990'lara kadar Soğuk Savaş'ın politik gerilimleri nedeniyle pek ilerleme gösterememiştir. 2000'li yıllara geldiğimizde hem Çin'in hem Türkiye Cumhuriyeti'nin uzak coğrafyalardaki ülkelerle ilişkilerinin yeni bir boyutta ivme kazandığı görülmektedir. Bunun yanı sıra son yıllarda iki ülkenin küresel alanda daha aktif rol oynamaya başlaması ile birlikte birtakım önemli temaslar gerçekleşmiştir. 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün 2009'da Çin'e gerçekleştirdikleri resmi ziyaret, 14 yıl aradan sonra Türkiye'den Cumhurbaşkanlığı düzeyinde yapılan ilk ziyaret olarak kayıtlara geçmiştir (Cumhurbaşkanı Gül dünyayı gezdi, dünyayı ağırladı, 2009). Bu ziyaretin ardından 2010 yılında dönemin Çin Halk Cumhuriyeti Başbakanı Wen Jiabao Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Ayrıca Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı Xi Jinping, Devlet Başkan Yardımcılığı döneminde, Türkiye'nin davetine icabet ederek 2012'de Türkiye'ye gelmiştir. Aslında Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın Başbakan olduğu dönemde, 8-11 Nisan 2013 tarihlerinde Çin'e yaptıkları ziyaret, 27 yıl aradan sonra Başbakanlık düzeyinde gerçekleşen ilk ziyaret olarak kayıtlara geçmiştir. 2010 yılında "Stratejik İşbirliği" düzeyine çıkarılan Türkiye-Çin ilişkileri iki ülkenin karşılıklı üst düzey ziyaretleri ile devam etmektedir (Türkiye - Çin Halk Cumhuriyeti Siyasi İlişkileri, tarih yok).

Türkiye-Çin ilişkilerindeki önemli ve temel açmazlardan biri; iki ülkenin son 30-35 yıl içinde geçirdiği sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel değişimin sınırlı konular ve bakış açıları üzerinden değerlendirilmesidir. Bu nedenle siyasi, sosyal ve kültürel ilişkilerden uzak, sadece ekonomik alana odaklanan bir ilişki zemini ortaya çıkmıştır. Uzun yıllar boyunca Türkiye ve Çin, kalkınmakta olan ülkeler arasında gösterdiği kayda değer ilerlemelerle başarılı olarak anılmakta ve ilişkilerini daha çok ekonomik ve ticari alanlara odaklamaktadır. Türkiye-Çin ilişkilerinin daha iyi bir seviyeye çıkması için iki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerle birlikte diğer alanlara yönelik de ilerleme sağlanması söz konusu olmalıdır.

Türkiye-Çin ilişkileri düzeyli bir şekilde devam ederken 2011 yılında ortaya çıkan Arap Baharı ile bir krize girmiştir. Ardından 2013 yılında ekonomik ilişkilerde bir gerileme olmuştur. Bu dönemde Türkiye'nin Uzun Menzilli Bölge Hava ve Füze Savunma Sistemi için en uygun teklifi veren Çinli şirketle görüşmeleri; iki yıllık bir sürenin sonunda sona erdirmesi bu gerilemeye örnek verilebilir (Seren, 2019). Bu örnek, ikili ilişkilerin ani yükselişi ile yine aynı derecede düşüşünü göstermesi bakımından da anlamlıdır. İki ülke arasındaki inişli çıkışlı ilişkilerin 2016 yılının son aylarında yeniden olumlu bir çizgiye yöneldiği görülmektedir. Bu ilişkilerin özellikle 15 Temmuz sonrasında iyileştirilmesi Türkiye için önem arz etmektedir. Türkiye ve Çin arasında ilk defa bakanlık düzeyinde bir istişare mekanizması kurulmuştur (Türkiye - Çin Halk Cumhuriyeti Siyasi İlişkileri, tarih yok). 2016 yılının Kasım ayında Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Wang Yi Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaretinde "Türkiye ve Çin'in kara gün dostu olduğunu" ifade ederek ilişkilerdeki ilerlemeyi vurgulamıştır (Mehmet, 2016).

Siyasi ve diplomatik ilişkiler ele alındığında, son on yılda Türkiye'nin Asya Pasifik bölgesinde en yoğun ilişki geliştirdiği ülkelerin başında Çin'in geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır (Temiz, 2014, s. 9). 2010 yılında Türkiye ve Çin arasında "stratejik iş birliği" anlaşması imzalanmış olmasına rağmen ilişkilerin "stratejik" bir planlama içinde seyrettiğini söylemek mümkün değildir (Ekrem, 2012). Ancak yine de zaman içerisinde ilişkilerin iyileştirilmesi ve devlet başkanlarının karşılıklı ziyaretleri, ekonomik anlamda ikili ticaretin geliştirilmesi ve dış yatırım gibi daha çok Çin'in lehine sonuçlanan planlamalar, Türkiye için de olumlu gelişmelerin yolunu açmıştır. Ekonomik ilişkilerle ilgili verilere bakıldığında; ilişkilerde 1990'ların sonunda yakalanan yükselme eğiliminin görmek mümkündür. 2000'li yılların başında 1 milyar dolar seviyesinde seyreden toplam ticaret hacmi 2015 yılında yaklaşık olarak 27 milyar dolar seviyelerine ulaşmıştır. Yine aynı yıl içinde gerçekleştirilen toplam ticaret hacminde Türkiye'nin payı ise sadece 2,4 milyar dolar civarındadır. Bu dönemde iki ülke arasındaki ticari ilişkilerde Türkiye aleyhine ve kapanması çok zor olan bir açık olduğu görülmektedir. Türkiye açısından bu sorun uzun yıllardır çözülmeye çalışılmaktadır.

Sorunun çözümü için dışarıdan gelen yatırımlar bir fırsat olarak düşünülmektedir (**Temiz, 2014, s. 10**).

Yukarıda da kısmen belirtildiği gibi sadece ekonomi üzerinden bir ilişki geliştirmeye çalışmak yeterli değildir, bunun yanı sıra siyasi bir perspektif, ortak hedefler ve stratejik iş birliği alanlarının somut bir şekilde değerlendirilmesi gereklidir. Ayrıca, Türkiye ve Çin arasındaki sosyal ve kültürel ilişkilerde de ciddi bir yükselme olduğu bilinmektedir. Örneğin; 2012 yılı Türkiye’de “Çin yılı” olarak kutlanırken 2013 yılı da Çin’de “Türkiye yılı” olarak kutlanmıştır (2013 Çin’de Türk Yılı, 2012). Bir başka örnek verecek olursak; Çin hükümet bursu kapsamında Türkiye’den Çin’e eğitim amaçlı giden öğrenci sayısında ciddi bir artış yaşanmaktadır. Türkiye bursları kapsamında da Çin’den Türkiye’ye gelen öğrenciler, her iki ülke arasındaki ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (**İpek Yolu Projesi Türkiye’de Çinli öğrenci sayısını artırdı, 2018**)

Çin’in Küresel Siyasetteki Konumu ve Kurumsal İş Birliği

Çin, BMGK (*Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi*) daimi üyesi olarak küresel siyasetin en önemli meselelerinde söz sahibi olan beş ülkeden biridir. Dolayısıyla Çin’in uluslararası arenadaki bu durumu Türkiye-Çin ilişkileri açısından önemli bir fırsat alanı olarak görülebilir. Bunu değerlendirmek ve iş birliği sağlamak için, hem Türkiye’nin hem de Çin’in küresel siyasi sorunlarla karşılaştığında öncelikle birbirlerinin görüşlerini öğrenebileceği ortak bir zemin geliştirmesi gerekmektedir.

Çin’in küresel alandaki konumuna baktığımızda dikkatimizi çeken iki nokta bulunmaktadır. Çin ekonomisi ABD, AB ve Rusya gibi büyük güçlerle devamlı bir rekabet içinde olmasına rağmen aynı zamanda büyük ölçüde dışa bağımlı bir ekonomi olması nedeniyle yine aynı güçlerle ılımlı bir ilişki yürütmek zorundadır. Bu durum Çin’in büyük güçlerle ilişkisinde yapısal bir değişimin önünde engel olarak görülmektedir. Diğer bir nokta ise Çin’in Batı merkezli ve daha çok ABD ve AB gibi aktörlerin rol oynadığı kurumlardan oluşan bir küresel düzene karşı olmasına rağmen kendi ekonomik büyümesini yine aynı küresel siyasetteki mevcut kurumlar içinde yürütmesidir. Ayrıca, Çin ŞİÖ (*Şanghay İşbirliği Örgütü*), BRICS (*Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika*) ve EAS (*Doğu Asya Zirvesi*) gibi somut örnekler üzerinden alternatif bir kurumsallaşma talebini ciddi bir şekilde vurgulamaktadır. Bahsedilen örneklerin yanı sıra 2015 yılında kurulan ve Türkiye’nin de kurucuları arasında yer aldığı AAYB (*Asya Altyapı ve Yatırım Bankası*) da uluslararası finans kurumları arasında Çin’in önde geldiği bir kurumdur (**Temiz, 2014, s. 11**).

Çin, ABD hegemonyası altındaki küresel ekonomik sistemden kurtulmak için ülkelerle ikili swap anlaşmaları yapmaktadır. Bu swap anlaşmaları, iki ülkenin kendi bankaları üzerinden kendi para birimleriyle iş yaptıkları anlamına gelmektedir. Örneğin; Çin Türkiye’de, Türkiye ise Çin’de banka açıp karşılıklı ticaret yapmak isteyen iş adamlarına kendi para birimlerini sağlamaktadır. Türkiye Çin’e Türk Lirası gönderirken Çin’de Türkiye’ye Yuan göndermektedir. Çin’le Türkiye arasında üç kez swap anlaşması yapılmıştır. Bu anlaşmayı Türkiye, uzun zamandır diğer ülkelerle de (*özellikle İran, Irak ve Rusya*) yapmaya çalışmaktadır. (**Erdoğan: Çin’le 3,6 milyar dolarlık yeni swap anlaşması yaptık, 2021**). Bu durum Türkiye ve Çin’in ortak noktalarından birisidir. Çin’le Türkiye arasında swap anlaşmalarının devam edeceği düşünülmekte olup ABD tarafından iki ülkenin para biriminin hedef alınması ve değerlerinin düşürülmeye çalışılması son zamanlarda yapılacak olası bir anlaşmayı zorlaştırmaktadır. Bunun gibi zorluklara karşı Çin, geliştirdiği ilişki ağlarıyla kendini güvenceye almaktadır. Sürekli muhatap olduğu yaptırımlar karşısında Çin, teknoloji satın alarak bahsi geçen yaptırımları delebilmeyi veya en azından etkisini azaltabilmeyi hedeflemektedir (**Nuroğlu, 2020**).

Çin'in Gelecek Planları

Çin'in küresel güç olma yarışında geliştirdiği politikasının 2050 yılına endeksli olduğu görülmektedir. 2050'lerde ABD'yi her anlamda geçmiş olmayı hedefleyen Çin, attığı adımlarını da buna göre planlamaktadır. Geliştirmeye çalıştığı teknoloji ve sürdürmeye planladığı askeri ve siyasi politikaların tamamı bu amaca matuf saç ayaklarını oluşturmaktadır. Dolayısıyla Çin'in hedefini gerçekleştirmesi için içe değil, tamamen dışa dönük bir ülke olması gerekmektedir (**Öğütçü, 2017**).

Bu kapsamda Çin, komşu ülkeleri veya dünya ekonomisinde/siyasetinde söz sahibi olan güçlü ülkeleri yanına çekmeye çalışmaktadır. Afrika açılımı, bir kuşak bir yol projesi, askeri gelişim, yeni deniz ve kara üsleri, günümüzde çok büyük kaynaklar ayrılarak yapılabilen altyapı ve teknoloji transferlerini yapan Çin, sayılan alanlarda geliştirdiği projeleri yumuşak güç olarak kullanarak bu ülkeleri bir anlamda işbirliğine zorlamak istemektedir. Çin'in ülkeleri yanına çekmek istemesinin temel sebebinin kendisini ABD karşısında daha güçlü bir konuma getirmek olduğu net bir şekilde anlaşılmaktadır. Bir başka deyişle, Çin'in uluslararası camiada geliştirdiği güçlü ilişkiler yani kurmak istediği güçlü köprüler, kendisini alanda ve aynı zamanda ABD karşısında daha güçlü bir konuma yerleştirme stratejisinden ileri gelmektedir. Çin, geliştirdiği yeni teknolojilerle hızla yarışa girmiş görünmektedir. Özellikle 2050 vizyonuna bakıldığında ABD'yi geride bırakmak hedefinde avantaj yakaladığı fark edilmektedir. Geliştirilmesine başlanmış, tecrübe gerektiren teknoloji sistemleri için de özellikle Avrupa ve Rusya'dan büyük paralarla yeni teknolojiler satın alarak arayı kapatmaya çalışmaktadır (**Çakan, 2017**).

Teknoloji İşbirlikleri ve Savunma Sanayi

Teknoloji ve ortak iş üretimi alanında Çin, 2010'lara kadar temelde ters mühendislik alanında etkindir. Ters mühendislik, bir ürünün kopyalanıp piyasaya sunulmasıdır. Ürünün, bir marka değeri taşıması için üzerinde yapılan küçük değişiklikler onu asıllarından farklılaştırmaktadır (**Kılınç, 2018**).

Bu durum dünyada **"Çin malı"** tabirinin oluşmasına neden olmuştur. 2010'dan sonra devlet destekli olup küçük değişimlerle asıllarından ayrıştırılan Huawei, Xiaomi gibi markalarla Çin, ters mühendislik politikasını değiştirmeye ve direkt birinci elden teknoloji üretimine ağırlık vermeye başlamıştır.

Huawei, son olarak Almanya'nın telekomünikasyon altyapı sistemlerini kurmaya başlamıştır. Böylece II. Dünya Savaşı'ndan (1939-1945) bu yana ABD bloğu içinde yer alan Almanya, teknoloji yarışı sayesinde Çin'le işbirliği kurabilmektedir.

Çin kendi adına büyük bir imkân yakalamıştır. Türkiye'den giden talep üzerine Çin, benzeri bir sistemi Huawei garantisiyle Türk Telekom altyapısını yenilemek için kurmuştur. Ancak yine de bu konuda Çin'le ortak bir ar-ge çalışması yapılması gerektiği görülmektedir. Çin tarafından Türkiye'ye yönelik bir tehdit söylemi gerçekleşmemiş olsa da bir ülkenin bütün telekomünikasyon sistemlerini bir başka devlete veya şirkete devretmesi güvenlik riski doğurabilir nitelikler taşımaktadır.

Savunma sanayi alanındaki gelişmelerden hareketle Türkiye-Çin arasında ciddi bir işbirliğinin söz konusu olduğu söylenebilir. Türkiye özellikle silah satışı ve sahip olduğu silahların modernizasyonu konusunda mevcut piyasayı çeşitlendirmek amacıyla Çin'le askeri ilişkiler geliştirmiştir. 1990'lı yıllarda Çin teknolojisi kullanılarak TR-300 roketleri 'Kasırga' ismi ile üretilmiş ve sonraki yıllarda füze üretimi ve teknolojik iş birliği konusunda Çinli şirketlerle görüşmeler sürdürülmüştür (**Shichor, 2009: 5**).

2000'li yıllarda da bu ilişkiler devam etmiş ve Çin teknolojisi ile üretilen Toros ve Jaguar isimli füzeler TSK envanterine girmiştir (**Ekrem, 2012, s. 22**). Askeri ilişkilerdeki ilerlemenin bir göstergesi olarak Çin 2010 yılında Konya'da gerçekleştirilen Anadolu Kartalları tatbikatına davet edilmiştir. Katılımın sağlanmasıyla Çin, tarihte ilk defa bir NATO üyesi ülke ile hava tatbikatı gerçekleştirmiştir. Türkiye ve Çin arasında ilk defa bu süreçte **“stratejik iş birliği”** gündeme gelmiştir. Türkiye'nin Çin'den hava savunma sistemi satın alma ihtimali Çin medyasında, Çin'in ilk defa bir NATO ülkesi ile bu derecede bir askeri ilişki geliştirmiş olması dolayısıyla ciddiyle ele alınmıştır (**Lague, 2013**).

Türkiye tarafından yapılan açıklamada ise teklifin değerlendirildiği ancak Çinli şirketin Türkiye'nin taleplerini karşılamadığı açıkça ifade edilmiştir (**Seren, 2015**).

“Tek Kuşak Tek Yol” Projesi

Çin, Tarihi İpek Yolu'nu canlandırarak Pekin'den Londra'ya uzanan, kesintisiz bir ticaret yolu oluşturmayı hedeflemektedir. Bunu küresel rekabet alanını çeşitlendirmek amacıyla istemektedir. Çin, **‘Bir Kuşak Bir Yol Projesi’** adı verilen projeyi 2013 yılında kamuoyuyla paylaşmıştır. Ardından Türkiye bu projeyi destekleyeceğini dünya kamuoyuna duyurmuştur. Çin, projenin kapsadığı ülkelerde gerekli alt yapıyı oluşturmak için finansal ve teknik destek vermeye başlamıştır. Xi Jinping'e göre proje ile; her ülkenin ekonomik kalkınma stratejilerini ve planları birlikte tartışabileceği bir platform sağlanması da amaçlanmaktadır.

Aynı zamanda bu projenin Çin'in kara ve deniz açılım stratejisi olduğu söylenebilir. Ancak projeye destek veren diğer ülkeler için de hem maddi hem de manevi (**kültürel**) kazançlar sağlayacaktır. Türkiye'nin coğrafi konum avantajını altyapı yatırımlarıyla desteklemesi, **“Tek Kuşak Tek Yol”** projesinin hayata geçirilmesine bir yandan katkı sağlarken, bir yandan da bu projeden elde edilecek maddi olanaklardan azami ölçüde faydalanmasına zemin hazırlayacaktır (Nuroğlu, Kuşak-Yol projesi çerçevesinde Türkiye-Çin ilişkileri, 2019).

Sonuç

Yukarıda görüldüğü gibi Çin, birçok konuda ilerlemiş ve uluslararası arenada kendine yer edinmiş durumdadır. Bu durum, Türkiye ile ilişkilerinin olumlu yönde gelişmesi halinde daha da iyi duruma gelme potansiyeline sahiptir.

Türkiye birçok ülkeyle olduğu gibi Çin'le de iyi ilişkiler kurmayı ve devam ettirmeyi istemektedir. Çin'in, Türkiye'nin önemini kavraması ve işbirliği için iç ve dış politikada pozitif adımlar atması ikili ilişkileri güçlendirici etki yapacaktır.

Çin'in Uygur Türklerine uyguladığı baskıları azaltması ve ülkedeki azınlıklara yaşattığı sıkıntıları gidermesi sadece Türkiye ile olan ilişkilerini geliştirmesine yardımcı olmayacak aynı zamanda diğer ülkelerle olan ikili ilişkilerinin daha sağlıklı bir zemine oturmasına da yardımcı olacaktır.

Çin'in küresel ekonomide ve siyaset arenasında önemli bir aktör olması, Ortadoğu ve Orta Asya'da Türkiye ile ulusal çıkarları ve tehdit alanları örtüşen bir zemin ortaya çıkmaktadır.

Çin, bu bölgelerde etkisini artırarak uluslararası arenadaki gücünü devam ettirmeyi istemekte Türkiye ise bu bölgelerde etkili olarak bölgenin istikrarına katkı sağlamak ve kendine yönelik oluşabilecek tehditleri bertaraf etmek istemektedir.

Böylece hem Çin, hem de Türkiye daha etkili bir dış politika yürütebilecektir.

Kaynakça

2013 Çin'de Türk Yılı. (2012, Nisan 11). TRT Haber Web sitesi: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/2013-cinde-turk-yili-36391.html> adresinden alındı

Cumhurbaşkanı Gül dünyayı gezdi, dünyayı ağırladı. (2009, Ağustos 23). Sabah Gazetesi Web sitesi: https://www.sabah.com.tr/siyaset/2009/08/23/cumhurbaskani_gul_dunyayi_gezdi_dunyayi_agirladi adresinden alındı

Çakan, V. (2017). Yeni İpek Yolu Projesi: Beklentiler Sorunlar ve Gerçekler. Asya Araştırmaları Dergisi, 1(1). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/470302> adresinden alındı

Ekrem, E. (2012). Türkiye-Çin İlişkilerinin 40 Yılı (1971-2011). Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü.

Erdoğan: Çin'le 3,6 milyar dolarlık yeni swap anlaşması yaptık. (2021, Haziran 13). Dünya Gazetesi Web sitesi: <https://www.dunya.com/gundem/erdogan-cinle-36-milyar-dolarlik-yeni-swap-anlasmasi-yaptik-haberi-624551> adresinden alındı

İpek Yolu Projesi Türkiye'de Çinli öğrenci sayısını artırdı. (2018, Ekim 5). Yeni Şafak Web sitesi: <https://www.yenisafak.com/ekonomi/ipek-yolu-projesi-turkiyede-cinli-ogrenci-sayisini-artirdi-3400112> adresinden alındı

Kılınç, Ş. (2018). Sanayi Devrimi'nden Yazılım Devrine: Tersine Mühendislik Nedir? Webtekno Web sitesi: <https://www.webtekno.com/sanayi-devrimi-nden-yazilim-devrine-ters-muhendislik-nedir-h34915.html> adresinden alındı

Lague, D. (2013, Ocak 2). For China, Turkey missile deal a victory even if it doesn't happen. Reuters Web sitesi: <https://www.reuters.com/article/us-china-turkey/for-china-turkey-missile-deal-a-victory-even-if-it-doesnt-happen-idUSBRE9910GN20131002> adresinden alındı

Mehmet, F. H. (2016, Kasım 14). Çin Dışişleri Bakanı Vang: Çin, Türkiye'nin kara gün dostudur. AA Web sitesi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cin-disisleri-bakani-vang-cin-turkiye-nin-kara-gun-dostudur/685064> adresinden alındı

Nuroğlu, E. (2019, Temmuz 22). Kuşak-Yol projesi çerçevesinde Türkiye-Çin ilişkileri. Anadolu Ajansı Web sitesi: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/kusak-yol-projesi-cercevesinde-turkiye-cin-iliskileri/1538112> adresinden alındı

Nuroğlu, E. (2020, Haziran 22). Denge arayışındaki Türkiye-Çin ticareti ve swap anlaşması. Anadolu Ajansı Web sitesi: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/denge-arayisindaki-turkiye-cin-ticareti-ve-swap-anlasmasi/1885585> adresinden alındı

Öğütçü, M. (2017, Ekim 26). Çin'in Mao'dan sonra en güçlü lideri. Yeni Şafak Web sitesi: <https://www.yenisafak.com/dusunce-gunlugu/cinin-maodan-sonraen-guclu-lideri-2805253> adresinden alındı

Seren, M. (2015). Türkiye'nin Füze Savunma Sistemi İhale Süreci, Temel Dinamikler ve Aktörler. İstanbul: SETA.

Seren, M. (2019, Temmuz 17). Türkiye'nin Uzun Menzilli Bölge Hava ve Füze Savunma Sistemi. M5 Dergisi Web sitesi: <https://m5dergi.com/son-sayi/makaleler/turkiyenin-uzun-menzilli-bolge-hava-ve-fuze-savunma-sistemi/> adresinden alındı

Temiz, K. (2014). Türkiye'nin Asya-Pasifik Dış Politikası. B. Duran, K. İnata, & A. Balci (Dü) içinde, Türk Dış Politika Yıllığı 2013. İstanbul: SETA Yayınları.

Türkiye - Çin Halk Cumhuriyeti Siyasi İlişkileri. (tarih yok). Dışişleri Bakanlığı Web sitesi: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-cin-halk-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri.tr.mfa> adresinden alındı

Bölüm

Tanıtımı/Review

Değerlendiren:
Mehmet Yasin ERKAN*

“Kalkınmaya Odaklı Devletler”: Japonya, Güney Kore ve Tayvan, 1945-2007 (s. 369-390)

“20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi” adlı kitabın bu bölümünde yazar, Doğu Asya’da yer alan Japonya, Güney Kore ve Tayvan’ın gerçekleştirdiği ekonomik mucizeye odaklanmaktadır. Yazara göre bu ekonomik mucizeyi anlamak için sadece ekonomik etkenlere yoğunlaşmak yeterli olmayacaktır. Aynı zamanda bölgedeki siyasi gelişmelere de odaklanmak gerekmektedir. Yazar ayrıca Pasifik Savaşı’nın bıraktığı mirasın ve Soğuk Savaş’ın gidişatının bölge ülkelerinin kalkınma sürecine etkilerinin incelenmesi gerektiğini de belirtmektedir. Yazar giriş kısmının ilk paragrafının sonunda, *“Doğu Asya ülkelerinin kalkınma sürecinde kullandığı yöntemler başka ülkelere ihraç edilebilir mi”* sorusunun cevaplandırılması gerektiğini de ifade ederek okuyucuyu düşünmeye sevk etmektedir.

Bu metinde ele alınan **“Kalkınmaya Odaklı Devletler”**: Japonya, Güney Kore ve Tayvan, 1945-2007 üst başlıklı bölüm, sekiz alt bölümden oluşmaktadır. Alt bölümlerin başlıklarının, ele alınan konuyu kavramayı kolaylaştırması amacıyla en fazla beş kelimeden oluşacak şekilde tercih edildiği görülmektedir.

14. bölümün yer aldığı ilgili sayfaların kenarında, metin içinde geçen bazı kavramların veya özel isimlerin *-ki bunlar metin içinde kalın punto ile yazılmıştır-* basit tanımları yapılarak metnin daha iyi anlaşılmasına katkı yapılmıştır. Sayfa kenarında yer alan bu açıklamaların net ve kısa olması metin içinde geçen kavramların daha iyi anlaşılması açısından yararlı olmuştur.

Yazar giriş kısmının sonunda bazı tarihçilerin ifade ettiği gibi *“Soğuk Savaş’ın etkileri olmasaydı Doğu Asya’da bir ekonomik mucize olmayacaktı”* görüşünün ileri sürülebileceğini hatırlatmakta ve bu görüşün bile bölgede başarıya ulaşan kalkınma modelinin başka bir bölgeye ihraç edilemeyecek kadar özgün olduğuna vurgu yaptığını belirtmektedir. Böylece yazar, bölümün giriş kısmında ifade ettikleriyle, bölümün genelinde konuya hangi bakış açısıyla yaklaştığını ortaya koymakta ve

*Adıyaman Vali Yardımcısı; İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans öğrencisi.

Antony Best, Jussi M. Hanhimäki, Joseph A. Maiolo, Kirsten E. Schulze, 20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi, Siyasal Kitabevi, Çeviren: Taciser Ulaş Belge, 3. Baskı, Ankara.

okuyucuya bölümün ileri kısımlarında ele aldığı konuların nasıl bir perspektiften anlatılacağı üzerine ipuçları vermektedir.

Bölümün ilerleyen kısımlarında yazar, Soğuk Savaş'ın bölgeye etkileri üzerinde durmaya devam etmektedir. Bu doğrultuda bölümün alt bölümlerinde bir konu irdelenirken genel çerçevede hep Soğuk Savaş paradigmasının egemen olduğu görülmektedir.

“Amerika'nın Japonya'yı İşgali” başlıklı alt bölüm, Japonya'nın Pasifik Savaşı'na son vermek için teslim olduğunu bildiren belgenin imzalanmasıyla başlamaktadır. 2 Eylül 1945 tarihinden sonraki yedi yıl ABD Japonya'yı işgal altında tutmuştur. Ayrıca, bir daha uluslararası düzeni tehdit edecek kadar güçlenmesin düşüncesiyle önlem almak adına Japonya'daki militarizm ve feodalizm izlerini silmeye çalışmıştır.

Amerika işgal ettiği Japonya'yı dikta ettiği reformlarla modernleştirmeye çalışmıştır. Söz konusu reformların uygulanabilmesi için işgal altında tuttuğu ülkenin hükümetinin ve imparatorunun konumlarını sabit tutarak onları kullanmayı tercih etmiştir. Böylece tahtını koruyan imparatorun talimatlarıyla hem istenen reformlar gerçekleşmiş olacak hem de meşruiyet sağlamış olacaktır.

Amerika'nın Japonya'yı işgalini iki döneme ayırmak mümkündür. Birincisi; işgalin resmi olarak başladığı günden 1947 sonuna kadar olan dönem. İkincisi; 1948'den sonraki dönem. Birinci dönemde General Douglas MacArthur denetimindeki işgal bürokrasisi (kısaca SCAP), ülkeye demokrasiyi ve çoğulcu zihniyeti yerleştirmek için uğraşmıştır. İkinci dönemde ise ABD, ekonomik iyileşme ve yeniden silahlanma programını ön plana çıkartmıştır.

1948 sonrasında Japonya'da ekonomiyi güçlendirme çalışmalarının arka planında *“Japon ekonomisi güçlenmezse komünizm güçlenir”* endişesi yatmaktadır. Ekim 1948'de iktidara gelen Yoshida hükümetinin SCAP'ın uyguladığı ekonomik güçlenme hamlelerine destek vermesinin arka planında ise *“ülkede refah inşa edilirse Japon solu pasivize olur ve ekonomik güçlenme gerçekleştiğinde ekonomik ve toplumsal istikrar sağlanır ve böylece işgalin sonu gelir”* düşüncesi yatmaktadır.

Yoshida hükümeti, ülkenin yeniden bağımsız olmasını istemiştir ancak ülkenin yeniden silahlanmasına olumlu bakmamıştır. Çünkü birçok Japon gibi ülkenin sahip olduğu kıt ekonomik kaynakların askeri harcamalara yönlendirilmesinin kalkınmayı ve büyümeyi engelleyeceğinden korkulmaktadır.

“Amerika'nın Japonya'yı İşgali” başlıklı bölüm kısaca, ABD'nin işgal ettiği Japonya'yı nasıl bir ülkeye dönüştürmek istediğini anlatan bir bölüm olmuştur. Verdiği ekonomik desteklerin hangi saiklerle verildiğini özetlemektedir. Bunun yanı sıra Yoshida hükümetinin hangi siyasi planlar doğrultusunda Amerikan hegemonyasının devam etmesini istediğini okuyucuya göstermektedir.

“Amerika'nın Japonya'yı İşgali” adlı bölümün sonunda yazarın sorduğu soru, Japonya'nın bağımsızlığını kazandığı dönemde ABD ile olan güvenlik ilişkisinin ne kadar çetrefilli bir halde olduğunu göstermektedir. Ayrıca Japonya'nın ABD ile olan güvenlik ilişkisinin ona sağladığı avantaj ve dezavantajları da hatırlatmaktadır. Yazar tarafından bu noktada sorulan soru, okuyucunun sonraki kısımlarda bu soruya nasıl cevap verildiğini merak etmesini de sağlamaktadır.

“1955 Sistemi ve Güvenlik Antlaşması'nın Revizyonu” başlıklı bölüm, iç siyasi çekişmelerin hangi başlıklar altında yaşandığını özetleyerek başlamaktadır. Kısaca Japon siyasetinin yapısının 1955'te nasıl kurulduğunu anlatmaktadır.

Yoshida hükümeti 1954'ün sonunda görevden alınmış ve yerine Hatoyama önderliğindeki yeni hükümet gelmiştir. 1955 yılında yaşanan yeni gruplaşmalar ve yeni partilerin kurulması, sağ-sol kutuplaşmasını somutlaştırmış ve Soğuk Savaş'ın genel mantalitesinin Japon siyasetine sirayet etmesine neden olmuştur.

Hatoyama hükümeti, Soğuk Savaş atmosferinden yararlanarak ekonomisini geliştirmek istemiştir. Barış sağlamak için Sovyetlerle, ticaret geliştirmek için de Çin'le diplomatik ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Bu hamleler kısmen olumlu sonuçlar vermiştir. Örneğin, Sovyetler Japonya'nın BM'ye girmesini engelleyen vetosunu kaldırmış ve Japonya, 1956'da BM'ye üye olmuştur. Çin'le ekonomik ilişkiler kurulmuş ancak ABD'nin baskısı nedeniyle istenilen seviyede olması sağlanamamıştır.

Hatoyama'nın istifasından sonra Nobusuke Kishi başbakan olmuştur. Kishi önce bölgesel sorunlara eğilmek yerine ABD ile olan ilişkiye ve silahlanma konusuna odaklanmıştır. Hedefi, ABD ile ilişkileri daha eşit bir düzeye getirmek ve silahlanmayı hızlandırmaktır. Bu nedenle Güvenlik Antlaşması'nın yeniden gözden geçirilmesini ve bazı bölümlerin değiştirilmesi için gayret göstermiş ve bunda başarılı da olmuştur. Ancak bu metni Ulusal Meclis'e imzalatma konusunda sıkıntılar yaşamıştır.

Gergin sokak olaylarının ardından Kishi, başbakanlıktan istifa etmiş, yerine Hayato İkeda getirilmiştir. İkeda, Kishi'nin yaptığı gibi güvenlik konusuna odaklanmak yerine, güvenlik ve silahlanma konusunu geri plana atıp ekonomik büyüme konusuna öncelik vermiştir. Büyümeye verdiği önem *"ulusal geliri iki katına çıkarma"* söyleminde kendini göstermiştir. Bu yaklaşım, 1960'tan sonraki Japon gelişmesine yön vermiştir. Modern Japonya'nın inşasında, büyüme odaklı siyasi kararlar alınan İkeda döneminin çok etkili olduğu söylenebilir.

"1955 Sistemi ve Güvenlik Antlaşması'nın Revizyonu" başlıklı alt bölümde olduğu gibi yazar, *"Giriş"* ve *"Sonuç"* kısımları dışındaki bölümlerde- ele alınan konuları kronolojik sıralamaya sadık kalarak yazmaya çalışmıştır. Japonya'nın yaşadığı tarihi seyri, liderleri ve hükümetleri baz alarak anlatmıştır. Bunu Japon başbakanlarına ve hükümetlerine değindiği noktalarda da görmek mümkündür. Örneğin; Yoshida döneminde yaşanan gelişmeler sıralandıktan sonra Hatoyama hükümeti döneminde yaşanan gelişmelere yer verilmiştir. Ayrıca ele alınan bölümün tamamında sırayla şu başbakanların ismi geçmektedir;

"Hızlı Büyüme ve Yarattığı Memnuniyetsizlik" başlıklı kısımda bölümün içinde yer verilen tek tablo bulunmaktadır. *"Japonya'nın ekonomik büyüme hızı"* başlığını taşıyan tablo 1955 yılından 1965 yılına kadar olan senelik büyüme hızlarını göstermektedir. Kolay anlaşılır bir yapıda hazırlanmıştır. Tablonun okunması ve analiz yapılması kolay görünmektedir. Aynı bölümün 379. sayfasında anlatım akışını bozmayacak şekilde bir kutuya yer verilmiştir. Burada *"Japonya'nın Ekonomik Mucizesi" Üzerine Tartışmalar* başlığı altında, Japonya'nın ekonomik büyümesi ve ekonomik büyüme için kullandığı yöntemler üzerine yapılan tartışmalara yer verilmiştir. Bölüm içinde yer alan tek resim ise *"Ekonomide Süper Güç Olarak Japonya"* başlıklı alt bölümün içinde 382. sayfada bulunmaktadır. 1998 yılında Japonya'nın Tokyo şehrinde çekilen fotoğraf, Tokyo'nun en ünlü alışveriş ve eğlence merkezinin neon ışıklarıyla aydınlatılan halini göstermektedir. Ancak sayfaya fotoğrafın siyah-beyaz halinin basılmış olması, okuyucu da bırakması beklenen çarpıcı etkiyi tam sağlamamaktadır.

"Ekonomide Süper Güç Olarak Japonya" başlıklı alt bölümde Japonya'nın 1972-1989 yılları arasında ekonomik gücü sayesinde uluslararası siyasette büyük oyunculardan biri haline nasıl geldiği anlatılmaktadır. Japonya, ulaştığı refah nedeniyle yeni sanayileşen Asya ülkelerine esin kaynağı olmuştur. Bunun yanı sıra Üçüncü Dünyaya yardım eden en büyük ülkelerden biri konumunda olmuştur. Ancak bu dönemde ABD ile olan ticari ilişkileri kötüleşmiş ve ABD tarafından, uluslararası sistemin güvenliği için üzerine düşen vazifeleri yerine getirmesi konusunda sıkça uyarılmıştır. Aynı dönemde ABD ile sadece güvenlik alanında olumlu ilişkiler geliştirilmeye devam edilmiştir. Sovyet tehditlerine karşı, 1978'de, Japonya'ya silahlı bir saldırı gerçekleşmesi halinde ülkeyi savunmak için nasıl bir işbölümü yapılacağını içeren *"Japonya-ABD Savunma İşbirliği Kılavuzu"* adlı belge kabul edilmiştir.

Japon ekonomisinin yükselişinin devam ettiği dönemde ABD, Japonya'nın daha fazla silahlanmasını istemiştir. Başbakan Yasuhiro Nakasone bu talebi karşılamaya çok istekli olsa da Japon halkının

güvenlik konularındaki yaklaşımlarının neden olabileceği tepkiden çekindiği için temkinli hareket etmiştir. Amerikalılar yeni bir anayasa ile silahlanmanın önünün açılmasını ve silahlanmanın artmasını isteseler de Japon kamuoyu bu konularda çok isteksiz olmuştur.

“Bunalımlı Doksanlar” başlığı altında Dünya’da meydana gelen önemli olayların (*SSCB’nin dağılması, Körfez Savaşı*) ve krizlerin (*1997 Asya Krizi gibi*) Japonya’ya olumsuz etkileri anlatılmaktadır. Japonya için 90’lı yıllar siyasi istikrarın bozulduğu yıllar olmuştur. Ayrıca 90’lar Japonya’nın iç ve dış siyasette önemli değişikliklerin kıyasına geldiği bir dönem olmuştur. İstikrarsızlık, ekonomik durgunlukla aynı döneme denk gelmiştir. 1980’lerde yapılan iktisadi hatalar sonucunda Japonya’da bir *“balon ekonomisi”* doğmuştur ve bu balon, bankaları ve şirketleri büyük borç yükü altında bırakarak 1990’da patlamıştır. Bu durum Japon ekonomisini içinden çıkılması zor olan bir durgunluğa itmiştir.

“Japonya’nın Komşuları: Güney Kore ve Tayvan” başlıklı alt bölümde Japonya’nın komşuları olan Güney Kore ve Tayvan’ın Savaş sonrası dönemde izledikleri yolun hangi açılardan Japonya’nın izlediği yola benzediğine değinilmektedir. Üç ülke aslında en çok ekonomi alanındaki gelişmeler ve bürokratik gelenekler açısından birbirine benzemektedir. Japonya’da olduğu gibi Güney Kore ve Tayvan’da da devletin önceliği sosyal konular değil, ekonomik büyüme olmuştur. Japonya’nın iki ülkeye sermaye yatırımı yaparak ekonomik bağları güçlendirmesinde ABD’nin gösterdiği çabaların etkisi olmuştur. Bu kısım her üç ülkenin de en yakın ikili ilişkileri ABD ile kurmak durumunda olduğunun arkasında yatan nedenleri bir kez daha açıkça göstermektedir.

Japonya, dünya siyasetinde güçlü bir konuma gelebilmesi için hakkında büyük tartışmalar yaşanan geçmişinden kurtulması gerektiğinin farkındadır. Aksi takdirde ekonomik durumundan aldığı güçle bölgesel veya uluslararası herhangi bir konuda bir hamle yaptığında, bu girişimini etkisiz hale getirmek isteyenlerce Japonya’nın geçmişinde yaşanan problemlili olaylar tekrar ve tekrar gündeme getirilebilir.

“Kalkınmaya Odaklı Devletler”: Japonya, Güney Kore ve Tayvan, 1945-2007 adlı bu bölüm son olarak bize şunu göstermektedir; Japonya’nın kendi koşulları içerisinde şekillenmiş ve başarıya ulaşmış bir *“kalkınmaya odaklanmış devlet”* modeli vardır. Bu Japonya’ya has model, o zamanın koşulları içerisinde karşılaştığı sorunlar ve fırsatlar neticesinde oluşmuş ve başarılı olmuştur. Dolayısıyla bu modeli olduğu gibi alıp bir başka ülkeye uygulamak ve buradan da aynı başarıyı elde etmeyi beklemek yanlış olacaktır. Belki teorik olarak aynı koşullar oluştuğunda aynı sonuca ulaşmak mümkün görünmektedir. Ancak hızla ve büyük bir değişimle akan zaman içinde, Japonya’nın yaşadığı bölgede mevcut olan koşulların aynısını bugün bir başka bölgede oluşturmak mümkün ve gerçekçi değildir.

Bölümün sonunda yer alan sonuç bölümü, bölümün genel bir özetini sunar nitelikte olup açık ve net cümleler içermektedir. Bunların yanı sıra sonuç kısmında yazar, kullandığı sade ifadelerle bölümün geneline hakim olan bakış açısını tekrar okuyucuya hatırlatmaktadır. Ayrıca; komünist olmayan Doğu Asya’nın tarihinin Pasifik Savaşı’nın ve Soğuk Savaş’ın etkileri çerçevesinde şekillendiğine vurgu yapılmaktadır.

Tercüme bir eser olması dolayısıyla kitabın diğer bölümlerinde karşılaşılan anlatım bozukluğu ve anlam kaymalarına maalesef ele alınan bu bölümde de rastlanmaktadır. Ancak böyle bir olumsuzluğa rağmen bölüm, Japonya ve gerçekleştirdiği ekonomik mucize üzerine çalışanlar için önemli bir referans olabilecek değerdedir. Bölümün sahip olduğu dil, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencilerine hitap eder niteliktedir.

Bölümün sonunda yer alan *“Önerilen Okumalar”* başlığı altında, bölümde ele alınan konu hakkında daha detaylı okumalar yapmak isteyen okuyuculara yazarın önerdiği çalışmaların/eserlerin bilgileri bulunmaktadır.

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

YÖNETİM KURULU

Başkan	: Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY
Başkan Yrd.	: Prof. Dr. Nurettin PARILTI
Muhasip Üye	: Prof. Dr. Mehmet ARSLAN
Üye	: Prof. Dr. Nevzat AYPEK
Üye	: Prof. Dr. Enver AYDOĞAN
Üye	: Prof. Dr. Turhan ÇETİN
Üye	: Prof. Dr. Haşim ÖZÜDOĞRU
Üye	: Prof. Dr. Mehmet BAŞ
Üye	: Prof. Dr. Cemalettin AKTEPE
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman OKUR
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Kadir ÖZER

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

DENETİM KURULU

Prof. Dr. Muharrem ÇETİN
Doç. Dr. Emine ÖNER KAYA
Dr. Öğr. Üyesi Cemil ŞENEL

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

HAYSİYET DİVANİ

Hüsnü POYRAZ
Prof. Dr. İhsan ERDOĞAN
Özdemir ÜNSAL

Yazarlarımıza Duyuru

1. Dergiye gönderilen yazıların elektronik ortamda teslim edilmesi
2. Yazılarda yer alacak resimlerin yazarlar tarafından metne yerleştiriliş olarak teslim edilmesi
3. Yazıların 11 Punto ve Times New Roman karakteriyle yazılması
4. Tercüme yazılarda kaynak belirtilmesi
5. Araştırma ve bilimsel yazılar dışındaki yazıların en çok 5 (A4) sayfası olarak yazılması
6. Dergimize gönderilen yazıların başka bir dergiye gönderilmemiş ve yayınlanmamış olması gerekmektedir.

Yönetim Kurulu Herhangi Bir Maaş, Ücret ve Huzur Hakkı Almamaktadır.

Kooperatif Postası

KARINCA

TEMMUZ 2022 YIL: 89 SAYI: 1027 ISSN: 1300-1450

24. MİLLETLERARASI TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KONGRESİ

Yeni Ekonomik Trendler Kapsamında İnovasyon Yönetimi ve Kooperatifler

19-21
EKİM
KKTC

ÖNEMLİ TARİHLER

Özet Gönderim Son Tarihi
28 Ağustos 2022

Kabul Edilen Özetlerin İlanı
12 Eylül 2022

Tam Metin Son Gönderim Tarihi
31 Ekim 2022

9 771300 145005

TÜRK
KOOPERATİFÇİLİK
KURUMU

Detaylı Bilgi İçin
koopkurkongre.com